

Stockholms Universitet
Institutionen för socialt arbete
Socialhögskolan
C-uppsats 10 poäng
VT 2007

”Här hämtar man kraft”

**En kvalitativ studie om kvinnors upplevelser av deltagande i
Qvinnoqulan, ett projekt för kvinnor på väg ur missbruk**

Författare: Catrin Andersson
Handledare: Bodil Eriksson
Kursansvarig: Sam Larsson

Tack,

Jag vill tacka de intervjupersoner som medverkat i studien och som gjort den möjlig genom att öppenjärtigt dela med sig av sina erfarenheter. Jag vill även tacka min handledare Bodil Eriksson för råd, inspiration och uppmuntran samt kursansvarige Sam Larsson för värdefulla metodtips.

”Här hämtar man kraft”

En kvalitativ studie om kvinnors upplevelser av deltagande i Qvinnoqulan, en verksamhet för kvinnor på väg ur missbruk

Författare: Catrin Andersson
Institutionen för socialt arbete – Socialhögskolan
Stockholms Universitet

Abstract

The purpose of this study was to increase the knowledge and understanding of what impact support-groups, such as represented by Qvinnoqulan, can have on women with drug-addiction. The questions at issue for the essay was: How does a selection of women who participate in Qvinnoqulan describe their thoughts, experiences and reflections of the group? What sense has Qvinnoqulan made for the women on a personal level and for contributing to live a life without drugs? To answer the questions a qualitative method was used and five interviews were made with women who participated in the activities of Qvinnoqulan. To analyze the data a social constructionist perspective and an empowerment perspective was used. The result of the study showed that the women were in the process of rebuilding a new life without drugs and reconstructing a new identity. Qvinnoqulan played an important role in that process and was functioning as a safe place in between the two different types of lifestyles; life with drugabuse and life without drugs. Elements such as female friendship, honesty, understanding and sharing familiar experiences with other women were important to maintain a life free from drugs.

Keywords: female selfhelp-groups, female addicts, addiction, identity

1. INLEDNING	6
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
1.2 UPPSATSENS DISPOSITION.....	7
1.3 BAKGRUND.....	7
1.3.1 RFHL.....	7
1.3.2 Qvinnoqulan.....	7
1.4 BEGREPPSFÖRKLARINGAR	8
2. METOD	10
2.1 FORSKNINGSDSIGN	10
2.2 VETENSKAPSFILOSOFISK POSITION	10
2.3 DATAINSAMLING OCH URVAL.....	10
2.3.1 Urval av litteratur	10
2.3.2 Urval av intervjupersoner.....	11
2.3.3 Intervjubeskrivning.....	11
2.4 TEXTBEARBETNING OCH DATAANALYS	12
2.5 UPPSATSENS TILLFÖRLITLIGHET.....	12
2.5.1 Intern validitet.....	12
2.5.2 Reliabilitet.....	13
2.5.3 Triangulering	13
2.5.4 Generaliserbarhet	13
2.6 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	14
3. TIDIGARE FORSKNING	15
3.1 SJÄLVHJÄLPSGRUPPER.....	15
3.2 MISSBRUK OCH BEROENDE	15
3.3 KVINNOR OCH MISSBRUK	16
3.3.1 Missbruk och kön	16
3.3.2 Synen på den missbrukande kvinnan.....	16
3.3.3 Professionell behandling för kvinnor.....	16
3.3.4 Självhjälpsgrupper för kvinnor	17
3.4 LIVET EFTER MISSBRUK	17
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	19
4.1 SOCIALKONSTRUKTIVISM	19
4.1.2 Identitet.....	19
4.1.3 Makt.....	20
4.1.4 Konstruktion av problem.....	20
4.2 SOCIALKONSTRUKTIVISM UTIFRÅN EN FEMINISTISK ANSATS	20
4.2.1 Kön och genus	20
4.2.2 Youngs perspektiv på sociala grupper och förtryckets fem ansikten	20
4.2.3 Postmodern feminism	21
4.3 EMPOWERMENT.....	21
4.4 TEORIERNAS RELEVANS FÖR UNDERSÖKNINGEN	22
5. RESULTAT OCH ANALYS	23
5.1 RESULTAT	23
5.2 INLEDNING	23
5.3 INTERVJUPERSONERNA	23
5.4 TEMA 1: STRUKTURELLA RAMAR OCH UPPLEVELSEMÄSSIGA KONSTRUKTIONER.....	24

5.4.1 Kravlöshet	24
5.4.2 Aktiviteter och kreativitet	25
5.4.3 Praktisk hjälp och råd	25
5.4.4 Personalen.....	26
5.4.5 Endast för kvinnor.....	26
5.4.6 Igenkännande	27
5.4.7 Öppenhet	27
5.4.8 Sammanfattning av tema 1 och jämförelse med tidigare forskning	28
5.5 TEMA 1 UTIFRÅN ETT SOCIALKONSTRUKTIVISTISKT PERSPEKTIV.....	29
5.6 TEMA 1 UTIFRÅN EMPOWERMENT.....	29
5.7 TEMA 2: RELATIONER	30
5.7.1 Skillnader mellan relationer i aktivt missbruk och på Qvinnoqulan	30
5.7.2 Drogfritt nätverk	31
5.7.3 Tankar om det förflutna.....	31
5.7.4 Myndighetskontakter.....	32
5.7.5 Sammanfattning av tema 2 och jämförelse med tidigare forskning	33
5.8 TEMA 2 UTIFRÅN ETT SOCIALKONSTRUKTIVISTISKT PERSPEKTIV.....	33
5.9 TEMA 2 UTIFRÅN EMPOWERMENT.....	34
5.10 TEMA 3: FRAMTIDEN OCH FÖRÄNDRING	34
5.10.1 Framtiden.....	34
5.10.2 Önskemål om förändringar av verksamheten	35
5.10.3 Sammanfattning av tema 3 och jämförelse med tidigare forskning	36
5.11 TEMA 3 UTIFRÅN ETT SOCIALKONSTRUKTIVISTISKT PERSPEKTIV.....	36
5.12 TEMA 3 UTIFRÅN EMPOWERMENT.....	36
5.13 SAMMANFATTANDE HELHETSANALYS	37
6. SLUTDISKUSSION.....	40
6.1 RESULTAT DISKUSSION.....	40
6.2 SLUTSATSER OCH BESVARANDE AV FRÅGESTÄLLNINGAR.....	40
6.3 STUDIENS BEGRÄNSNINGAR	41
6.4 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	42
REFERENSER.....	43
BILAGA 1	46
BILAGA 2	47

1. INLEDNING

I dagsläget pågår en debatt om den behandling som finns att erbjuda individer med missbruks- och beroendeproblematik. Diskussionen handlar om hur verkningsfulla de befintliga insatserna är, avsaknaden av enhetliga metoder inom missbruksbehandling och vilka konsekvenser det medför för individen. Något som inte diskuteras i lika stor utsträckning är vad som händer med individerna när behandlingen och insatserna är avslutade och de ska stå på egna ben. Vad händer med dessa människor när de fått boende och en ”ordnad” tillvaro? Vilka behov finns då för att bibehålla drogfriheten?

Utifrån litteratur, praktik och mitt arbete med missbrukare har jag förstått att det är en lång och svår process att lämna ett missbruk. Att bryta ett beroende innebär inte bara att sluta använda droger. Ofta rör det sig om en lång och omvälvande process som även handlar om att byta livsstil. Ensamhet, depression och utanförskap är faktorer som kan försvåra resan mot drogfrihet (Svensson, 2005, s 235-241; Kristiansen, 2000, s 228 f.).

För ett år sedan kom jag i och med utbildningen i kontakt med Qvinnoqulan då jag tillsammans med några klasskompisar intervjuade personalen om verksamheten. Qvinnoqulan är ett projekt som drivs inom Riksförbundet för hjälp åt läkemedels- och narkotikaberoende (RFHL). Jag blev intresserad av vilka kvinnor som gick dit och hur de upplevde Qvinnoqulan. Vilken funktion fyller Qvinnoqulan för medlemmarna? Vad innebär det att endast kvinnor är välkomna till Qvinnoqulan? Kvinnor som missbrukar är en marginaliserad och utsatt grupp i samhället och döms ut hårdare än sina manliga kollegor i och med att de bryter mot den traditionella bilden av hur en kvinna bör vara. De blir därmed hårdare bedömda av omgivningen och deras skam är därför ofta stor (Laanemets, 2002, s 109). Dessa funderingar blev fröet till uppsatsen.

Ur Qvinnoqulans verksamhetsplan från 2006 framkommer att anledningen till projektets start var att RFHL såg ett specifikt behov hos drogfria kvinnor som har avtjänat fängelsestraff, genomgått någon form av behandling, saknar arbete, ett drogfritt nätverk eller fritidssysselsättning. De menar att kvinnor med missbruksproblematik behandlas lika som missbrukande män, något som inte är tillräckligt enligt RFHL. Detta då kvinnor ofta har andra behov än män och konsekvenser som följer av missbruket, både sociala och psykiska, skiljer sig åt. Staden och sjukvården är ofta angelägna om att få missbrukande kvinnor drogfria, men när behandling och insatser är klara och kvinnan är drogfri slutar hjälpen och kvinnorna förväntas att själva bygga upp ett nytt liv. Ensamhet och brist på sysselsättning blir då vanligt bland kvinnorna. RFHL såg behovet av ett drogfritt ställe där kvinnor och deras barn kunde samlas för att bryta ensamhet, förebygga återfall och lotsas in i samhället. Personalen arbetar bland annat mot socialkontor, landstingets beroendevård och frivården för att sprida information om verksamheten (Projekt Qvinnoqulan, 2006 s 1).

Tanken med uppsatsen är att utifrån de kvinnliga medlemmarnas perspektiv skildra vad det kan innebära att delta i en stödverksamhet som Qvinnoqulan.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att öka kunskapen om och förståelsen för vad stödverksamheter, såsom det representeras av Qvinnoqulan, kan betyda för kvinnor med beroendeproblematik.

- Hur beskriver ett urval av kvinnor som deltar i Qvinnoqulan sina tankar, erfarenheter och reflektioner kring verksamheten?
- Vilken mening uttrycker kvinnorna att Qvinnoqulan har/har haft för dem, dels på ett personligt plan och dels för att kunna bidra till att de kan leva ett liv i drogfrihet?

1.2 Uppsatsens disposition

I studiens inledande avsnitt beskrivs uppsatsens syfte och frågeställningar samt begreppsförklaringar. Därefter presenteras uppsatsens metod, hur undersökning gått till samt hur analysen genomförts. I tredje kapitlet följer en redogörelse över kunskapsläget vilket innefattar tidigare forskning kring självhjälpsgrupper samt kvinnor och missbruk. Sedan presenteras de teoretiska perspektiv som ligger till grund för analysen. Därefter redovisas resultaten av det insamlade materialet utifrån tre huvudteman som följs av jämförelse med tidigare forskning och delanalyser med utgångspunkt i uppsatsens teoretiska perspektiv. Avsnittet avslutas med en helhetsanalys. I det sista avsnittet diskuteras studiens resultat samt en diskussion kring metoden och avslutningsvis förslag till fortsatt forskning.

1.3 Bakgrund

1.3.1 RFHL

RFHL bildades 1965 och växte tillsammans med de andra Riksförbunden fram ur tidsandans solidaritetsrörelser. RFHL är en klientrörelse och medlemmarna är framför allt personer som har eller har haft ett läkemedels- eller narkotikaberoende men även andra personer med intresse för narkotikafrågor välkomnas. Tanken med Riksförbunden är att driva intressepolitiska frågor samt att berörda individer själva ska ha möjlighet att styra och påverka. RFHL:s grundstenar är solidaritet, humanism och gemenskap och ambitionen är att alla individer, även dem med ett missbruk, har rätt till respekt, människovärde och upprättelse. Medlemmarna får stöd på lokal nivå bland annat genom kamratstöd, aktiviteter, information och samtalsgrupper. Förutom att rikta sig till individer är även RFHL en socialpolitisk rörelse som lyfter frågor gällande missbruk till en samhällspolitiskt nivå. Ett exempel på detta är frågan om legalisering av narkotika, något som RFHL inte förespråkar. De är dock motståndare till att missbruket i sig är kriminaliserat och anser att konsumtionen för den enskilde missbrukaren inte ska vara kriminell. Även substitutionsbehandling med metadon och subutex förespråkas inom ramen för väl kontrollerade program. Då det är lätt att slås ut från samhället och svårt att komma tillbaka anser RFHL att resurser ska satsas på att förhindra utslagning och social marginalisering. Samhället har ett ansvar för människor som hamnar utanför marginalerna samtidigt som det betonas att alla individer har ett eget ansvar. Dock kan man behöva stöd i sina val om hur man vill leva (www.rfhl.se).

1.3.2 Qvinnoqulan

Qvinnoqulan är ett projekt inom RFHL Stockholm som startades hösten 2005 och riktar sig till kvinnor som haft ett missbruk. Verksamheten välkomnar även kvinnor som får legalföreskrivna läkemedel. Verksamheten har öppet på dagtid samt en kväll i veckan. Utifrån projektbeskrivningen (2006, s 1f) är Qvinnoqulans utgångspunkter följande:

- Kamratstöd och systerskap

I missbruk är kvinnor ofta i beroendeställning till män och andra kvinnor ses som konkurrenter. När missbruket upphör blir det tydligt att väninnor saknas. För att leva i drogfrihet är upprättandet av kvinnliga relationer viktigt.

- Råd och stöd

Qvinnoqulan är ingen myndighet utan en förening och ställer inga krav. Det finns ett starkt behov av att prata med någon som inte är en myndighetsperson i och med att skuld och skamkänslor över missbruket är vanliga. Att personalen har egen erfarenhet av utsatta situationer underlättar kontakten. Funktionen är att lotsa, visa framkomliga vägar, följa med och ge råd till medlemmarna.

- Att bygga ett liv utan droger

Det finns ofta en idealiserad bild av att ha ett ordnat liv utan droger. När detta väl uppnås kan livet upplevas som ensamt, tråkigt och fattigt vilket gör det lätt att återfalla i missbruk. Kamratstöd och systerskap kan ses som ett skydd mot återfall. Om det skulle ske ett återfall hjälper man till med nödvändiga kontakter som behövs för att så snabbt som möjligt bryta detta. Verksamheten möjliggör även att förebygga återfall.

- Demokrati och medborgarskap

I och med att all befattning med narkotika är kriminaliserad begår man en kriminell handling när man blir fast i ett narkotikaberoende. Det kan bidra till att förutsättningar inom olika områden, till exempel möjlighet till vård, rehabilitering, arbete och utbildning, försämras för missbrukare. RFHL liknar detta vid ett sorts andra klassens medborgarskap. På Qvinnoqulan försöker man väcka intresse för demokrati och organisering. Som medlemmar utformar man verksamheten och ansvarar för den tillsammans (Ibid.).

1.4 Begreppsförklaringar

Missbruk och beroende

När jag använder dessa begrepp syftar jag till definitionerna enligt Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders IV (DSM-IV).

Missbruk enligt DSM-IV

1) Upprepad droganvändning som leder till oförmåga att uppfylla sina förpliktelser i arbetet, skolan eller hemma. 2) Upprepad användning i situationer som är fysiskt riskabla. 3) Upprepad drogrelaterad kriminalitet. 4) Fortsatt användning trots upprepade eller ihållande sociala eller interpersonella problem som orsakas eller förvärras av droganvändningen. Något av dessa kriterier ska uppfyllas under de senaste tolv månaderna för att vara missbruk (Johansson & Wirbing, 1999, s 26-30, s 280 f.).

Beroende enligt DSM-IV

1) Toleransutveckling. 2) Abstinens. 3) Större mängd/längre perioder än vad som avsågs (kontrollförlust). 4) Varaktig önskan eller misslyckade försök att begränsa eller kontrollera substansbruket. 5) Mycket tid ägnas åt att få tag på substansen, använda substansen eller att återhämta sig från substansbrukets effekter. 6) Viktiga sociala aktiviteter, yrkes- eller fritidsaktiviteter överges eller minskas på grund av substansbruket. 7) Bruket av substansen fortgår trots vetskap om fysiska eller psykiska besvär som sannolikt orsakats eller förvärrats

av substansen. Minst tre av dessa kriterier ska vara uppfyllda under en sammanhängande period av tolv månader (Ibid.).

Jag kommer även synonymt att använda mig av begreppen beroendeproblematik samt missbruksproblematik.

Självhjälpsgrupp

Jag använder mig av Magnus Karlssons (2000) förslag på definition av självhjälpsgrupp: ”En självhjälpsgrupp definieras här som en mindre, deltagarstyrd samling av människor som regelbundet träffas för att bearbeta gemensamma problem genom ömsesidigt stöd och hjälp” (s 19).

Behandling

Bergmark och Oscarsson för en diskussion kring begreppet behandling och ger förslag på en definition som innefattar två kriterier som ska uppfyllas för att en verksamhet ska kunna definieras som behandling. Dessa kallas författarna primär terapeutisk intention och primär terapeutisk kontext. ”Det första kriteriet innebär att det primära syftet med aktiviteten ifråga skall vara att behandla identifierade [alkohol]problem på individnivå. Det andra kriteriet innebär att det måste finnas en primär intern relation mellan aktiviteten ifråga, det teoretiska eller praktiska sammanhang den utförs inom och en förväntad terapeutisk effekt” (1994, s 76). När begreppet behandling benämns i uppsatsen kan det alltså vara olika typer av behandling men med detta syfte.

Drug Addicts Anonymous (DAA) och Anonyma Alkoholister (AA)

DAA står för Drug Addicts Anonymous och grundar sig i AA-rörelsens tolv-steps tradition. Liksom AA-möten erbjuder DAA-möten kvinnor och män som vill bli fria från beroende att dela erfarenheter och förhoppningar för att tillfriskna, genom möten tillsammans med andra i samma situation. Skillnaden är att AA endast berör alkohol medan DAA innefattar narkomani och alla andra typer av sinnesförändrande substanser (www.daa.nu, www.aa.se).

Kriminellas Revansch I Samhället (KRIS)

KRIS är en ideell förening för före detta kriminella och missbrukare som hjälper varandra tillbaka in i samhället. KRIS verkar som ett komplement till den befintliga hjälp som samhället erbjuder. Verksamheten vilar på fyra grundpelare som innefattar hederlighet, drogfrihet, kamratskap och solidaritet. KRIS driver olika typer av verksamheter, till exempel utbildning, boende, fritidsaktiviteter och yrkesvägledning (www.kris.a.se).

KrAmiMoa

KrAmiMoa är ett samarbete mellan Kriminalvården, Arbetsförmedlingen och Socialtjänsten och vänder sig till kvinnor som har svårt att komma in på arbetsmarknaden på grund av sociala svårigheter till följd av till exempel missbruk och/eller kriminalitet. Några av målen med KrAmiMoas verksamhet är att kvinnorna ska komma ut på arbetsmarknaden, planera framtiden utifrån egna önskemål samt att utvecklas och öka sitt eget handlingsutrymme (www.stockholm.se).

2. METOD

2.1 Forskningsdesign

Ambitionen med uppsatsen är att öka kunskapen om och förståelsen för vad stödverksamheter som Kvinnoqulan kan betyda för kvinnor med beroendeproblematik. Då jag eftersträvar att få berättelser om tankar, upplevelser och känslor av intervjupersonernas livsvärld, något som är högst individuellt, används en kvalitativ design med intervjuer av fem kvinnor som är medlemmar i Kvinnoqulan. Kvale (1997) menar att syftet med den kvalitativa forskningen är att utifrån den intervjuades perspektiv förstå ämnen från hennes livsvärld och hur hon upplever och förhåller sig till dessa (s 32-39). Då jag är intresserad av kvinnornas beskrivningar och upplevelser av deltagandet i Kvinnoqulan, hur de ser på sin situation, på omvärlden och sina egna behov för att leva i drogfrihet har således undersökningen ett aktörsperspektiv (Larsson, 2005b, s 110). Undersökningen har en abduktiv metodstrategi i och med att den växlar mellan empiri och teori. Detta innebär att undersökningen utgår från empiriska data där intervjupersonerna med egna ord och uttryck beskrev sina upplevelser, dessa analyseras sedan utifrån teoretiskt grundade antaganden. Att använda sig av teoretiska analysverktyg kan leda till upptäckter och mönster i empirin som man annars inte skulle se. Teorierna har även i viss mån påverkat utformningen av frågeguiden (Larsson, 2005a, s 23).

2.2 Vetenskapsfilosofisk position

Uppsatsen utgår från en postmodern vetenskapsfilosofisk ansats. Detta synsätt kan enligt Wenneberg användas för att ifrågasätta sådant som uppfattas som självklart (2001, s 11 ff.). Postmodernismen ställer sig kritisk till positivistisk kunskap, såsom legitimerade metaberättelser, och menar att det inte finns en objektiv verklighet, det finns inte någon given sanning. En grundtanke inom postmodernismens är att alla individer skapar sin egen subjektiva verklighet, sin kunskap och sina föreställningar utifrån de egna sociala förutsättningarna. Kunskap existerar i relationen mellan individen och omvärlden och skapas genom sociala processer med språkets hjälp. En människa är inte stöpt i en viss form, hon förändras ständigt beroende på kontexten och samspelet med andra (Kvale, 1997, s 44-49; Wetherell & Maybin, 1998, s 243-255). I dataanalysen används det postmoderna tänkandet genom att belysa hur kvinnornas tankar, reflektioner och identitetsbyggande formats och formas i samspel med andra och den sociala kontexten. Fokus kommer att vara på kvinnornas berättelser om sina liv och erfarenheter, deras sanning. Det postmoderna synsättet ser samtalet som en väg till kunskap, vilket är en utgångspunkt för denna uppsats (Kvale, 1997, s 45 f.).

2.3 Datainsamling och urval

2.3.1 Urval av litteratur

Den litteratur och tidigare forskning jag använt mig av i uppsatsen har jag huvudsakligen sökt i Stockholms universitets bibliotekskatalog. Några verk har även kommit från Kungliga Biblioteket samt CAN:s bibliotek i Stockholm. Biblioteksdatan LIBRIS har använts för att finna vissa titlar och tidskrifter. Då Kvinnoqulan inte är en regelrätt självhjälpsgrupp enligt den definition som tidigare nämnts stycke 1.4, har det varit svårt att finna tidigare forskning på likadana verksamheter som kan jämföras med min undersökning. Jag har därför valt att använda mig av forskning kring kvinnor med beroendeproblematik och olika varianter av självhjälpsgrupper eller stödverksamheter.

För att finna tidigare forskning inom området kvinnor med missbruksproblematik och deras upplevelse av självhjälpgrupper sökte jag i de databaser som finns tillgängliga på Stockholms Universitet. Framförallt KVINNSAM men även Social Service Abstract och Artikelsök. I KVINNSAM gav kvinnor och missbruk 100 träffar, vilka drygt 10 var användbara för min undersökning. Jag fann även viss forskning rörande kvinnor och självhjälpgrupper i KVINNSAM. I Social Services Abstract använde jag mig av olika kombinationer av sökorden self-help groups, addiction och women, vilket resulterade i ett hundratal träffar. Dock fann jag bara ett par verk som var jämförbara med min undersökning.

Sökord jag använt mig av är: kvinnor och missbruk, kvinnliga narkotikamissbrukare, klientorganisation, självhjälpgrupp, addiction, self-helpgroups och women. Jag har även tittat i referenslistor på forskningsrapporter för att ringa in aktuella forskare inom området. Forskningen sträcker sig från början av 1990-talet och framåt. Vad gäller de valda teorierna är litteraturen från slutet av 1970-talet och framåt.

2.3.2 Urval av intervjupersoner

Ett mail skickades till Qvinnoqulans anställda med information om syftet med uppsatsen samt viss praktisk information kring uppsatsförandet och intervjun (se bilaga 2). På personalens begäran beskrev jag även kort uppsatsens huvudteman, detta för att kvinnorna skulle få en uppfattning om vad intervjuerna skulle handla om och därmed öka intresset. I mailet fanns även en förfrågan om intresse att delta i en intervju samt mina kontaktuppgifter. Personalen gick ut med denna information till medlemmarna, som uppmanades att kontakta mig via telefon eller mail om de ville delta. Två veckor passerade och ingen kontaktade mig. Jag tog då återigen kontakt med personalen som menade att det fanns intresse bland medlemmarna men att steget till att själva kontakta mig var för stort. Nästa steg blev då att jag gjorde upp ett schema med intervjutider och de kvinnor som var intresserade kunde boka in sig på en tid. Tre kvinnor skrev upp sig på listan. Vid ett besök på Qvinnoqulan blev ytterligare en tjej intresserad av att vara med. Jag gjorde även en intervju med en av de anställda, som innan anställningen även varit besökare. Genom att medvetet välja ut intervjupersoner som bidrar med ämnen som är av central betydelse är urvalet således syftesbestämt (Patton, 1990, s169).

Jag valde att inte ange någon specifik tidsgräns för hur länge kvinnorna skulle ha deltagit i Qvinnoqulans verksamhet för att kunna vara med i undersökningen. Detta beror dels på att verksamheten inte har funnits så länge, i drygt ett och ett halvt år, samt att den är frivillig vilket gör att deltagande under en viss tidsperiod inte behöver säga särskilt mycket då kvinnorna kan ha besökt Qvinnoqulan endast vid några enstaka tillfällen. Dels beror det på att jag bedömde att det kunde vara intressant att se eventuella skillnader hos medlemmar som varit med olika lång tid. Jag är intresserad av medlemmarnas upplevelser av deltagandet oavsett hur länge de gått där. Det visade sig trots detta att alla utom en av intervjupersonerna deltagit i verksamheten sedan starten hösten 2005.

2.3.3 Intervjubeskrivning

Samtliga intervjuer genomfördes i Qvinnoqulans lokaler i ett avskilt rum där vi kunde sitta ostört. Intervjuerna genomfördes utan avbrott. Innan vi började informerade jag om praktiska omständigheter kring intervjun och uppsatsskrivandet samt de etiska principer jag förhåller mig till och som beskrivs mer ingående längre fram i uppsatsen. Alla intervjuer spelades in på band och tog mellan 55-75 minuter. Jag använde mig av en temainriktad, halvstrukturerad intervjuguide (Kvale, 1997, s 121 ff.) (se bilaga 1). Jag delade in frågor som knöt an till uppsatsens problemställning under ett antal valda teman (Ibid.). Kom intervjupersonerna in på andra spår än mina teman lät jag dem fortsätta berätta, jag styrde inte genast tillbaka dem till

frågeguiden. Jag gjorde så därför att det då framkommer sådant som kan antas vara viktigt för dem och som därmed påverkar dem. Jag förde inga anteckningar under intervjuerna utan koncentrerade mig istället helt på vad som sades.

2.4 Textbearbetning och dataanalys

För att inte missa sådant som fångas in av bandspelaren, till exempel kroppsspråk och ansiktsuttryck, sammanfattade jag dessa upplevelser efter varje intervju. Intervjuerna transkriberades sedan i nära anslutning till intervjutillfällena. Jag skrev ut intervjuerna i talspråk vilket innebar att skratt, pauser och liknande togs med för att ge intervjun en så rättvis bild som möjligt. Efter att ha skrivit ut och studerat de fem intervjuerna kunde vissa mönster härledas ur materialet vilka kategoriserades in under tre huvudteman som var av relevans för uppsatsens problemställningar:

- Strukturella ramar och upplevelsemässiga konstruktioner
- Relationer
- Framtiden och förändring.

Beroende av empirin var det inte samma teman som jag ursprungligen utgick från under intervjuerna. Efter att ha valt ut citat som väl belyser de olika temana meningsstolkade jag innehållet mer hjälp av uppsatsens teoretiska perspektiv. Detta innebär att jag med hjälp av analysverktygen försökt tolka och förstå meningen av uttalanden på djupet (Larsson, 2005b, s 106).

2.5 Uppsatsens tillförlitlighet

Jag kommer här presentera en diskussion gällande uppsatsens tillförlitlighet utifrån validitet, reliabilitet och generaliserbarhet. Dessa begrepp diskuteras vanligen inom samhällsvetenskaperna vid verifiering av kunskap (Kvale, 1997, s 207 ff.).

2.5.1 Intern validitet

Vid kvalitativa studier eftersträvas hög intern validitet vilket betyder en hög grad av inre giltighet. Begreppsvaliditet innebär att valda teoretiska begrepp speglar och stämmer överens med det jag har för avsikt att undersöka, så kallad operationalisering. Resultatvaliditet hör ihop med reliabiliteten och ställer frågan om man undersöker det som avses att undersökas samt frånvaro av slumpmässiga fel. Begreppsvaliditet och resultatvaliditet kallas sammantaget för intern validitet (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2003, s 61-69). Kvale menar att validering innebär att kontrollera, ifrågasätta och teoretisera och är något som bör genomsyra hela forskningsprocessen. Redan i inledningsskedet av undersökningen lade jag stor vikt vid syftes- och frågeformuleringarna. Jag hade sedan dessa i åtanke under hela forskningsprocessen för att inte tappa fokus på uppsatsen syfte. Under arbetets gång har jag haft ett kritiskt förhållningssätt till uppsatsens olika moment. Jag har även ifrågasatt resultaten och kontrollerat mina tolkningar av empirin samt funderat kring om analysverktygen och metoden på bästa sätt besvarar uppsatsens frågeställningar (Kvale, 1997, s 218 ff.). Täta och detaljrika beskrivningar har presenterats vilket höjer validiteten då läsaren ges möjlighet att själv skapa sig en bild av det undersökta fenomenet via beskrivningar, kategoriseringar och analyser (Larsson, 2005b, s 117).

2.5.2 Reliabilitet

Reliabiliteten i en uppsats handlar om tillförlitligheten i undersökning (Ruth, 1991, s 285). Enligt Larsson är det svårt att fastställa reliabiliteten i kvalitativ forskning då man främst vill beskriva kvaliteter hos ett visst fenomen och inte gör någon direkt mätning (2005b, s 116). För att höja reliabiliteten har jag noga beskrivit uppsatsförfarandet. Detta ger möjlighet för läsaren att följa de olika skeendena i forskningsprocessen och ges därmed också möjlighet att instämma eller ifrågasätta forskningen och resultaten samt att upprepa mätningen (Ruth, 1991, s 285). För att höja reliabiliteten i mina data har jag ställt liknande frågor om ett och samma tema till intervjupersonerna och sedan jämfört konsistensen i svaren, något som prövar logiken i svaren (Larsson, 2005b, s 117). Hög reliabilitet i en undersökning innebär att det inte förekommit slarv och slumpmässiga fel under insamlandet och bearbetning av materialet (Esaïasson et al., 2003, s 67). Något som kan ses som en brist ur reliabilitetssynpunkt är att det endast är jag som har samlat in och analyserat materialet vilket gör att detta inte kunnat kontrolleras. För att höja undersökningens reliabilitet har analysen av empirin gjorts vid två olika tillfällen.

2.5.3 Triangulering

För att höja validiteten och reliabiliteten i undersökningar kan triangulering användas och är ett sätt att belysa forskningen från olika vinklar för att på så sätt öka giltigheten i forskningen. Det kan användas i olika skeden av forskningsprocessen (Larsson, 2005a, s 30 ff.) Det finns flera typer av triangulering och i den här undersökningen använder jag mig av teoritriangulering. Jag har valt att använda mig av fler än en teori för analysen av mina data. Det har jag gjort därför att jag inte anser en teori vara tillräcklig för att belysa mina data så att de ger svar på uppsatsens problemställningar. En svårighet med triangulering är att multidimensionell forskning kan tappa fokus (Ibid.). Detta förhindras genom att inte använda fler teorier än två.

2.5.4 Generaliserbarhet

I kvalitativ forskning är data inte representativa på samma sätt som inom den kvantitativa forskningen. Kvale beskriver att en återkommande fråga inom den kvalitativa forskningen är huruvida resultaten är generaliserbara (1997, s 209). Är det möjligt att generalisera de intervjuade kvinnornas upplevelser av Kvinnoqulan i den här studien till andra kvinnor i liknande situationer? Enligt Ruth kan man dra vissa allmänna slutsatser av fenomen genom att jämföra sitt material med tidigare forskning (1991, s 287-289 ff.). Då forskningen inte är så omfattande kring kvinnor med missbruksproblematik och deras upplevelser av den här typen av specifika stödverksamhet är den möjligheten begränsad i den här undersökningen.

Jag kommer att beröra analytisk och naturalistisk generaliserbarhet för att belysa frågan om generaliserbarhet i uppsatsen. Kvale (1997, s 210) menar att naturalistisk generaliserbarhet grundar sig i personliga upplevelser och erfarenheter, det rör sig inte om formell eller traditionell kunskap utan snarare en sorts tyst kunskap. Genom att ställa öppna frågor har intervjupersonerna i den här undersökningen fått möjlighet att med sina egna ord formulera och reflektera över sin tysta kunskap.

Vid analytisk generalisering görs en noga övervägd bedömning om i vilken mån resultaten kan ge vägledning i situationer med liknande förutsättningar. Bedömningen görs utifrån en teoretisk ansats som bygger på analyser av likheter och skillnader mellan situationerna (Kvale, 1997, s 210). Analytisk generalisering grundar sig i påståendelogik och argumentation som kan vara förankrad i en viss teori (Larsson, 2005b, s 118). I den här undersökningen kan vissa mönster urskiljas ur kvinnornas berättelser och därmed skulle det kunna antas att

liknande mönster kan urskiljas i liknande situationer. I den här studien jämförs kvinnors upplevelser av att delta i Kvinnoqulan med tidigare forskning kring kvinnors upplevelser av liknande stödverksamheter och behandling endast för kvinnor.

2.6 Etiska överväganden

I undersökningens inledningsstadium beaktades det etiska resonemang Kvale för kring intervjuundersökningar. Jag funderade på vilka fördelar som finns med undersökningen, vem jag forskar för samt om risken finns att mina frågor kan vara för personliga eller känsliga (1997, s 112 f.). Detta känns särskilt viktigt då personerna som är föremål för studien redan är en utsatt grupp i samhället.

Jag har haft Vetenskapsrådets forskningsetiska principers fyra huvudkrav på forskning som utgångspunkt under hela undersökningen och som behandlar informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (2002, s 5). Informationskravet uppfylldes genom att intervjupersonerna till att börja fick med en kort skriftlig presentation av syftet med studien (se bilaga 2). Jag valde att i brevet förutom att presentera syftet även kort beskriva de olika teman uppsatsen och intervjuerna kommer behandla. Detta för att ge en bild av vad som skulle komma att förväntas av de som deltog i studien. Vid intervjutillfället gav jag även ytterligare muntlig information om vilka som kommer ha tillgång till materialet, om publicering, anonymitetskrav, rätten att avbryta intervjun eller inte svara på frågor om de inte ville. Vad gäller samtycke bedömde jag att det var de intervjuade som skulle samtycka till att delta i undersökningen och det har inhämtats muntligt innan intervjun. Intervjupersonerna informerades även om att det när som helst var möjligt att avbryta intervjun eller välja att inte svara på frågor, utan att det skulle medföra några negativa konsekvenser för dem. Konfidentialitetskravet innebär att intervjupersonerna inte ska kunna identifieras i undersökningen och att de ska förbli anonyma. Jag har valt att presentera resultaten av mina data utifrån teman, inte personliga livshistorier, vilket ökar konfidentialiteten. Slutligen har nyttjandekravet beaktats genom tydlig information om vad materialet ska användas till och vilka som kommer att ha tillgång till det inspelade materialet och de utskrivna kopiorna, vilka kommer förstöras efter att rapporten är klar. Jag gav även information om att den slutliga rapporten eventuellt kommer vara offentlig på Internet och därmed tillgänglig för allmänheten. Då jag skriver om ett känsligt område har jag varit vaksam att inte locka intervjupersonerna att berätta för mycket om sådant som de senare kan komma att ångra (Kvale, 1997, s 110).

3. TIDIGARE FORSKNING

Syftet med uppsatsen är att öka kunskapen om och förståelsen för vad stödverksamheter, såsom det representeras av Kvinnoqulan, kan betyda för kvinnor med beroendeproblematik. För att ge en helhetsbild kring de forskningsområden som berör syftet kommer jag under följande avsnitt presentera tidigare forskning om självhjälpsgrupper, diskussionen kring begreppen missbruk och beroende, forskningsläget gällande kvinnors missbruk samt synen på kvinnor som missbrukare. Avsnittet avslutas med att presentera studier av kvinnors upplevelser av verksamheter liknande Kvinnoqulan.

3.1 Självhjälpsgrupper

Trots att Sverige haft en väl utvecklad välfärdsstat har det parallellt funnits en stor frivilligsektor. I och med nedskärningar i välfärden har frivilliga verksamheter fått större intresse och även större betydelse. Vissa grupper är mer inriktade på behandlingsarbete, andra på mer på politisk påtryckning (Helmerson Bergmark, 1995, s 5). Riesman (1965) lyfter fram att kärnan i självhjälpsgrupper är att det är ”läkande” inte bara att ta emot hjälp utan också att ge hjälp. Detta menar han stärker självbilden, att man omdefinierar sig själv som friskare samt tillsammans med andra finner lösningar/utvägar på problem (i Karlsson, 1997, s 51). Karlsson menar vidare att dessa mekanismer går förlorade om man endast upplever sig som hjälptagare. Ytterligare en viktig aspekt för självhjälpsgrupper är att deltagandet är frivilligt. Inblandning av professionella menar Karlsson inte är avgörande för definitionen av självhjälpsgrupp om gruppen huvudsakligen är självstyrd. Detsamma gäller om en grupp är en förgrening av en större organisation (2000, s 19). Karlsson menar att undersökningar har gjorts som diskuterar effektiviteten av självhjälpsgrupper och jämför dem med professionella behandlingar. Ofta rekommenderas självhjälpsgrupper som ett komplement till eller fortsättning på professionell vård. Att se självhjälpsgrupper som en vårdmetod menar Karlsson kan ge en felaktig bild av syftet med dessa grupper (1997, s 37).

3.2 Missbruk och beroende

Missbruksbegreppet är inte givet då det ständigt diskuteras och omdefinieras. Hur det definieras påverkas av vilken syn man har på missbruk. Man kan till exempel se missbruk som ett individuellt problem eller ett samhällsproblem. Det finns även olika förklaringsmodeller till missbruk, till exempel biologiska, medicinska eller psykologiska. Ytterligare en svårighet är att dra gränsen mellan vad som är bruk och vad som är missbruk. Oavsett hur man väljer att definiera missbruk är de flesta dock överens om att missbrukare finns och att det är ett problem. När en individ blivit definierad som missbrukare kommer hon utsättas för moraliska betänkligheter från samhället (Johnsson, Laanemets & Svensson, 2000, s 10 ff.).

Beroende är en allvarigare företeelse än missbruk. Missbruket kan vara oregelbundet och av olika intensitet medan ett tillstånd av beroende karaktäriseras av tolerans, abstinens och tvångsmässig användning. Ett intensivt missbruk kan således leda till beroende. Beroende kräver oftast att individen helt slutar med drogen (Johansson & Wirbing, 1999, s 23 f.). De vanligaste definitionerna av missbruk och beroende jag funnit i tidigare forskning grundar sig i klassifikationssystemen DSM-IV (Ibid., s 26-30, s 280 f.). Även Socialstyrelsen använder dessa manualer för att definiera missbruk och beroende (Socialstyrelsen, 2007, s 36 f.).

3.3 Kvinnor och missbruk

3.3.1 Missbruk och kön

Cirka en fjärdedel av de tunga missbrukarna i Sverige beräknas vara kvinnor (Svensson, 2005, s 243). Trots detta har kvinnors missbruk länge varit ett begränsat forskningsområde och kvinnor inom missbruk har varit en osynlig grupp. En stor del av forskningen har skett genom att forska på män och generaliseras till att innefatta även kvinnor. Kvinnors liv och erfarenheter kan sägas ha osynliggjorts då teoribildningen varit genusblind (Leissner & Hedin, 2002 s 8 ff.; Lander, 2003, s 73). Detta resulterar i att det specifika hos manligt respektive kvinnligt missbruk varit svårt att urskilja. En rad faktorer visar på skillnader mellan män och kvinnor beträffande missbruket. Riskfaktorerna ser olika ut och konsekvenser av missbruket har olika karaktär (Trulsson, 2002, s 70). På senare år har kvinnans sociala situation i missbrukarkulturen lyfts fram i forskningen. Det saknas studier av mäns missbruk ur ett könsperspektiv (Leissner & Hedin, 2002, s 8 f.; Trulsson, 2002, s 70 f.). Kvinnor i missbruk beskrivs inom forskningen ofta ha problematiska förhållanden till män. De lever i hög risk för att utsättas för förtryck, sexuellt utnyttjade och psykiskt och fysiskt våld och beskrivs ofta som levandes med män som har problem med alkohol och/eller narkotika (Lander, 2003, s 193 ff. ; Laanemets 2002, s 205 ff.)

3.3.2 Synen på den missbrukande kvinnan

Missbrukarlivet speglar resten av samhället vad gäller könsroller menar Trulsson (2002, s 75). Även missbrukare omfattas av samhällets traditionella idealbilder av kvinnor och män. Trulsson menar vidare att det även blir tydligt hur det finns påtagliga skillnader, präglade av traditionella samhällsideal mellan män och kvinnor som missbrukar. Synen på kvinnor som på olika sätt berusar sig har historiskt sett beskrivits som dåliga kvinnor. Trulsson menar att normerna kopplar samman kvinnors berusning med sexuell omoral, passivitet, promiskuitet och även prostitution. Kvinnor som på olika sätt berusar sig är inte som "vanliga" kvinnor (2002, s 75-80). Genom ord och uttryck kan negativa egenskaper tillförskrivs personer. Genom att benämna en kvinna som fyllekärring, hora eller hagga urskiljs den missbrukande kvinnan från andra kvinnor och blir den förtappade kvinnan, hon ses som en avvikande kvinna. Denna uppfattning kan också kvinnan själv anamma och därmed uppfatta sig själv som avvikande (Lander, 2003, s 1). Dessa kvinnor accepteras inte i samhället beroende på att de inte lever upp till de samhälleliga förväntningarna som finns på dem som hustru, mor eller dotter. Detta gör missbruket mer skamfyllt för kvinnor än för män. Forskning tyder på att kvinnor döljer sitt missbruk i större utsträckning än män och att kvinnor som använder rusmedel har en restriktiv hållning till socialtjänsten jämfört med män i samma situation. En anledning kan vara att de, om de är mödrar, riskerar att förlora sina barn (Laanemets, 2002, s 109).

3.3.3 Professionell behandling för kvinnor

Grufman Kalén (2002, s 191-194) och Laanemets (2002, s 183) har undersökt kvinnors upplevelser av separat professionell behandling och resultaten visar att kvinnornas egna utsagor för lyckad behandling var kollektiv kvinnogemenskap och att få dela erfarenheter med andra kvinnor. De skulle inte våga lämna ut sig på samma sätt till män. Kvinnorna fick möjligheten att skaffa sig väninnor att prata, skratta och gråta tillsammans med vilket bidrog till att de lättare kunde hitta sig själva som kvinnor. De uppfattade även barnen som en drivkraft i behandlingen. Trulsson (2002, s 82-89) har genom sina studier kommit fram till fyra hörnstenar som uppskattas av kvinnor i separat professionell behandling. Att genom *individuella samtal*, kanske för första gången, tala om problem som exempelvis utsatthet i missbruk, sexualitet eller misslyckanden i föräldraskapet. *Gemenskap med andra kvinnor*,

något som ofta saknas i missbruket. *Symptomtoleransen* innebär att vid återfall inte känna sig övergiven när man visar upp sina problem. *Eftervården* och långsiktigheten i behandling och att skapa trygghet. Börjar man missbruka tidigt i livet utvecklas inte en relationellt förankrad identitet då nära kontakt med andra kvinnor och vuxna kvinnor saknas (Ibid.).

3.3.4 Självhjälpsgrupper för kvinnor

En studie av Kaskutas (1994) har undersökt vad kvinnliga alkoholister som deltar i självhjälpsgruppen Women For Sobriety får ut av delta i verksamheten och beskriver kvinnors specifika behov av stöd utifrån grupper med endast kvinnor. Kvinnor och män har olika behov när det kommer till behandling menar Kaskutas. Brister i blandade självhjälpsgrupper var att kvinnorna kände sig obekväma att tala inför män och inte heller vågade tala om vissa saker, till exempel sexuella problem eller problem med männen (1994, s 190 f.) . Hon menar vidare att det är distinkta skillnader mellan manliga och kvinnliga alkoholister då kvinnors drickande är förknippat med mer skam. Att ha separata grupper minskade de förväntningar på rollen som kvinnor har, som mamma, dotter eller partner. Kvinnorna i undersökningen kände skam och otillräcklighet att inte räcka till som kvinna. Andra positiva aspekter var att det var en omhändertagande miljö och det fanns kvinnliga förebilder liksom en positiv grundsyn som ökade självförtroendet (Ibid., 187 f.).

Vävstugan är ett samarbete mellan Kriminalvården och Socialtjänsten i Göteborg och är en frivillig verksamhet för kvinnor med bakgrund av missbruk, fängelsevistelse och/eller som varit ifrån arbetsmarknaden en längre tid. En gemensam faktor är att kvinnorna strävar mot förändring, som kan se olika ut och vara på olika nivåer. Grunden för verksamheten är som namnet säger, vävstolar. Att väva är dock bara en av de olika saker som händer på Vävstugan. Att fika, prata och laga mat tillsammans är även viktiga delar av verksamheten (Zätterman, 1995, s 5 ff.). Själva skapandet är viktigt i och med att kvinnorna känner att de kan göra något och som blir ett led i att våga börja tro på sin egen förmåga. Kvinnorna får lära sig praktiska saker som att väva och laga mat samt att skapa rutiner i sin tillvaro (Hedin, Herlitz & Kuosmanen, 2005: 49-56). Zätterman beskriver verksamheten som en sorts självhjälpsverkstad (1997, s 5 ff.). Kvinnorna i undersökningen uppskattade att det var frivilligt och utan kontroll. Kvinnorna kunde gå dit när de kände för det. Kvinnorna i undersökningen menade att de inte blev klandrade för misslyckanden utan att de alltid var välkomna tillbaka. Vävstugan var en fast punkt i tillvaron och ingen där sade till de vad de behövde göra, för det var något kvinnorna visste innerst inne ändå. Stämningen beskrevs bli annorlunda när män inte var med. Det framkom även att öppenhet och frånvaro av negativa krav var anledningar till att fortsätta besöka Vävstugan. Under intervjuerna framkom uttryck som frihet, att få vara sig själv, ärligt och att bli lyssnad på (Zätterman, 1995, s 12 f.).

3.4 Livet efter missbruk

Hedin beskriver hur det ofta uppstår ett tomrum efter att individer lämnat ett missbruk, vilket hon kallar marginalsituation. Man saknar det gamla livet och har en känsla av vilsenhet inför det nya och valet ifrågasätts. En person som slutar missbruka befinner sig mellan två världar, drogvärlden och den ”vanliga” världen. I detta läge är personen som mest sårbar och är i behov av mycket stöd, både professionellt och informellt (2002, s 217). Ett problem i den nya tillvaron är att stå ut med alla gråa dagar och minnen från ett mer händelserikt liv. Många känner hemhörigheten i narkotikavärlden som de kan och känner igen sig i; umgängesformer, kommunikation, statussystem och normer. På grund av att narkotikahandling är illegal har missbrukare marginaliserats från det ”vanliga” samhället vilket gör att bli hemmastadd där är

präglat av osäkerhet (Svensson, 2005, s 243). Livet har tidigare kretsat kring drogen, som har varit njutning, kraft tröst och ett objekt att samlas kring. När man lämnar missbruket måste tomrummet fyllas med nya relationer, aktiviteter och livsinnehåll (Svensson, 2005, s 246; Lander 2003, s 227).

De personer som lyckats bryta missbruket stöter ofta på en rad problem. De har vanligtvis svårt att komma in på arbetsmarknaden och har även en svag ställning på bostadsmarknaden. Många har skulder av olika slag sedan tiden i missbruk vilka gör sig påminda. Sysslolöshet och ekonomiska problem, tomhet, frustration och misstroende från myndigheter är något Svensson menar drabbar dom allra flesta (2005, 235 f.). Dock är detta varierande beroende på individen. Skillnader mellan kön och klass, ålder, funktionshinder, personliga egenskaper och etnisk bakgrund ska inte förglömmas menar Svensson (Ibid., 247).

Viktiga element i uppbyggnaden av nytt liv är att ha en trygg bostad, meningsfull sysselsättning och en inkomst. Sysselsättning skapar struktur i vardagen, håller dygnsrytmen och inger även en känsla av ansvar och delaktighet. Meningsfulla och nära relationer är också något som är viktigt i uppbrott från missbruk. Många personer har hål i det sociala nätverket och att bygga upp nya relationer kan ta flera år liksom att återuppbygga kontakten till familj och barn. Genom nya relationer blir personen mer bekant med de nya normerna och reglerna samt får bekräftelse på sin nya sociala identitet. Att bearbeta problem från livet i missbruket är viktigt liksom att lära sig se sitt eget värde och sina resurser samt att stärka det ofta dåliga självförtroendet (Hedin, 2002, s 218-223).

4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Ambitionen med uppsatsen är att utifrån kvinnors egna beskrivningar av upplevelser och erfarenheter utifrån deltagande i Kvinnoqulan öka kunskapen om stödverksamheter så som det representeras av Kvinnoqulan. För att uppnå syftet kommer kvinnornas upplevelser analyseras utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, vilket även innefattar en feministisk ansats samt ett empowermentperspektiv i författandet av uppsatsen. I följande avsnitt presenteras perspektiven.

4.1 Socialkonstruktivism

Enligt Wenneberg kan socialkonstruktivism ses som ett sätt att ifrågasätta sådant som uppfattas som självklart (2001, s 11 ff.). En bärande tanke inom socialkonstruktivismen är att den ställer sig kritisk till objektiv kunskap, som exempelvis legitimerade metaberättelser, och menar att det inte finns en objektiv verklighet, det finns inte *en* given sanning (Kvale, 1997, s 45 ff.). Alla individer skapar sin egen subjektiva verklighet och mening utifrån sina egna sociala förutsättningar, erfarenheter och olika sociala sammanhang. Kunskap existerar i relationen mellan personen och kontexten och skapas genom sociala processer med språket som medel (Wetherell & Maybin, 1998, s 243-269). Berger & Luckmann beskriver exempelvis att kunskap är olika för en brottsling och en kriminolog och att verkligheten uppfattas olika av en affärsman och en tibetansk munk (1979, s 12). Varje radikal avvikelse från det som betraktas som generella sanningar av verkligheten ses som ett avsteg från verkligheten och uppfattas som moraliskt fördärv eller okunnighet och ger individen lägre kognitiv status inom denna specifika sociala värld (Ibid., 83). Människan utvecklas till en tänkande individ med hjälp av språket. Språk är något konstruerat och leder till att våra handlingar styrs utifrån det och därmed också blir något socialt konstruerat. Språket påverkar vårt vetandes struktur vilket leder till kunskap och handlingar. Med språket påverkar vi och påverkas (Wenneberg, 2001, s 11 f.; Payne, 2002, s 57).

Institutioner är produkter av sociala handlingsmönster som formats genom kommunikation människor emellan. Institutioner är i ständig förändring (Wenneberg, 2001, s 11). Även det historiska sammanhanget och olika tidpunkter flätas samman med exempelvis kultur, religion och moral (Wetherell & Maybin, 1998, s 243- 259).

4.1.2 Identitet

Gränsen mellan människan och den sociala kontexten är otydlig och enligt den socialkonstruktivistiska teorin är människan något helt igenom socialt. Jaget är inte något fast och bestämt utan förändras ständigt genom ömsesidig kommunikation och påverkan från omgivningen. I olika sociala sammanhang skapas olika sociala identiteter beroende på kontexten samt vilka förväntningar vi har på oss i de olika situationerna, exempelvis som missbrukare, kvinna, förälder eller granne. Rollerna är i sin tur kopplade till vissa krav. De olika sociala identiteterna kan vara motstridiga men det måste vara möjligt att koppla samman de olika sociala identiteterna till en människas historia. Är rollerna för olika kan de bli krockar eller konflikter mellan dessa (Wetherell & Maybin, 1998, s 243-255). Jaget och andras handlingar är inte unika utan kan ses som typer, som en sammansättning av förväntningar. Affekter såsom skam, kärlek, skuld och glädje uppfattas enligt socialkonstruktivismen som något som är intimt sammankopplat med vår jaguppfattning. Jaget i sin tur är som tidigare nämnts något som hela tiden blir (Ibid.).

4.1.3 Makt

Hutchison beskriver att vissa individer besitter mer makt än andra. De har därmed större möjligheter att få uttryck för just sin verklighetskonstruktion och förringa verklighetskonstruktioner för de vars makt är mindre. Minoritetsgrupper i samhället får inte rum. Det är socialarbetarens uppgift ge individer med sämre förutsättningar möjlighet att lyfta fram deras egna lokala historier och på så sätt ge dem ökat inflytande. Enligt Hutchison uppstår möjligheten att se kontexten runt individen när hon ges möjlighet att berätta sin historia. Detta synsätt går i linje med tanken om empowerment (1999, s 49 f.).

4.1.4 Konstruktion av problem

Enligt socialkonstruktivismen kan inget vara ett problem om inte någon upplever och beskriver det som ett problem. Det måste även uppfattas som något som måste åtgärdas. Socialkonstruktivister är intresserade av hur ett problem växer fram och hur det definieras, legitimeras och hanteras då föreställningar uppstår i sociala förhållanden (Sahlin, 2002, s 144 ff.).

4.2 Socialkonstruktivism utifrån en feministisk ansats

4.2.1 Kön och genus

Mattsson beskriver att begreppet genus började användas under 1970-talet för att tydliggöra skillnaden mellan det biologiskt kroppsliga könet och det socialt och kulturellt konstruerade genuset (2002, s 3). Även Hirdman gör en distinktion mellan kön och genus då hon menar att kön är förknippat med det biologiska könet medan genus är de egenskaper som tillskrivs det utifrån sociala och kulturella konstruktioner. Genus, tankar och föreställningar om manligt och kvinnligt menar hon genomsyrar hela samhället (Hirdman, 2000, s 11-16). I ”Under det rosa täcket” beskriver Nina Björk att konstruktionen av manligt och kvinnligt tar vid redan på BB när flickor får saker rosa saker och pojkar blå. Liknande omständigheter fortsätter sedan bekräfta könsidentiteten under hela livet. Kvinnlighet är ett påklätt ord menar Björk. Det utgörs inte av den fysiska kroppen utan då kvinnan är paketerad som kvinna; huslig, vänlig och omhändertagande. ”Kvinnlighet sägs vara något som naturligt utgör en kvinnas identitet – samtidigt är det något hon varje dag måste lära sig” (1996, s 16).

4.2.2 Youngs perspektiv på förtryckets fem ansikten

Iris Marion Young är rättviseteoretiker och för ett resonemang kring politiska frågor om rättvisa, demokrati och jämlikhet. Hon diskuterar hur olika sociala grupper, som exempelvis kvinnor, kan utsättas för olika typer av förtryck.

Exploatering

Exploatering är en form av utnyttjande. Young beskriver flera perspektiv på exploatering som handlar om att resurser systematiskt överförs från en grupp till en annan. Status, makt och rikedom fördelas inte jämt mellan könen. Kvinnors kroppar är ett annat exempel på exploatering. Den heterosexuella normen är inriktad på mäns njutning och kvinnan ska i första hand tillfredsställa mannen (Young, 2000, s 64-70).

Marginalisering

Att inte bli erkänd som person, att inte få använda sina resurser och inte bli insläppt i samhället utan satt åt sidan är vad marginalisering handlar om. Om arbetsmarknaden inte kan eller vill använda sig av en person blir denna marginaliserad menar Young. Arbete idag utgör en stor del av människans identitet och tillvaro. Att inte ha ett arbete leder till fattigdom. Utan

jobb och pengar hamnar man i bidragsberoende och blir offer för maktutövning och integritetskränkning där andras regler och gränser styr. Individerna måste underkasta sig detta annars blir han/hon utan försörjning. Den som inte har ett arbete får inte heller möjlighet till personlig utveckling och får inte använda sina färdigheter och resurser, något som enligt Young frambringas socialt anseende (2000, s 70-73).

Maktlöshet

Young beskriver maktlöshet i förhållande till en individs möjlighet att påverka sin arbetsituation. En person som står lågt i hierarkin på en arbetsplats, i motsats till tjänstemän och yrkesutbildade arbetare, har liten frihet i sitt arbete, måste följa order och får liten möjlighet att utveckla sina talanger. Young menar att den maktlöse inte kan uttrycka sig korrekt i formella sammanhang och inger därför inte respekt. Han/hon blir respektlöst bemött på grund av sin position i samhället. Jämfört med de kvalificerade arbetarna saknar den maktlöse auktoritet, social status och självkänsla. Young hävdar att det som anses vara normalt i vårt samhälle är nära knutet till medelklassens livsstil och normer (Young, 2000, s 75-78).

Kulturell dominans

Kulturell dominans är påverkan sedan långt tillbaka i tiden. Young beskriver att den dominerande gruppen i ett samhälle definierar sig själva och sin kultur som det allmängiltiga och överordnad andra kulturer och det är dem som avgör vad som är normalt och rimligt. De som inte passar in i normen stämplas som avvikare och framställs som stereotyper som besitter vissa egenskaper och/eller osynliggörs. Samhället målas upp i ett "vi-och-dem" tänkande (Young, 2000, s 78-81).

Våld

Våld är det yttersta förtryckningsmedlet. Vad som gör våld till en social orättvisa är enligt Young är att våldet är av systematisk karaktär. Våldet blir systematiskt då det riktas mot en viss grupp, just för att de är den gruppen. Exempel på det kan enligt Young vara att det finns skäl för alla kvinnor att frukta att bli våldtagna, för att de är kvinnor. Det är även förtryckande att leva med hotet om att när som helst bli utsatt för våld. Young beskriver också att våld mot vissa grupper tolereras. Det ger inga eller låga straff och visar på en acceptans från samhällets sida. Young menar att våldet är ett sätt för männen att behålla sin maktposition i samhället (Young, 2000, 81-85).

4.2.3 Postmodern feminism

De postmoderna feministerna kritiserar användandet av begreppet "kvinna" som de menar är definierat av vita, västerländska heterosexuella medelklasskvinnor. De menar att risken finns att vetenskapen fokuserar på en viss sorts kvinnor och att skillnaden kvinnor emellan inte synliggörs (Gemzöe, 2002, 136 f.).

4.3 Empowerment

Som namnet förtäljer är empowerment ett perspektiv som handlar om makt. Rees menar att det grundläggande målet med empowerment är social rättvisa, ökad trygghet för människor och jämlikhet på social och politisk nivå (i Payne, 2002, s 356). Payne beskriver empowerment som ett resursstärkande perspektiv som handlar om att ta makten över beslut och handlingar i sitt liv. Det kan ske genom att identifiera och undanröja hinder, både personliga och sociala, stärka självförtroende och förflytta makten från omgivningen till

individens (2002, s 353-358). Empowerment är ett positivt synsätt som syftar till att lyfta fram makt och resurser som individen inte tror att hon besitter samt ändra förväntningar och kunskaper hos denne. En central fråga inom empowerment är vems kunskap som är viktig. Fokus bör vara på individens kunskap, det vill säga lokal kunskap (Ibid.).

Dalrymple & Burke beskriver att empowerment går ut på att engagera människor i att själva vara delaktiga i processen att lösa sina egna problem. Några huvudteman för empowerment är enligt författarna (1995, s 49) följande:

- att öka kontrollen över sitt eget liv
- bli medveten om och använda sina egna resurser
- övervinna hinder för att uppfylla sina behov och mål
- få möjlighet att vara delaktig i beslut
- motverka förtryck och minska ojämlikhet i sitt eget liv

Dalrymple & Burke (1995, s 51 ff.) beskriver empowerment som en process; att gå från maktlös till att ha makt. Utifrån ett antal författares arbeten har de gjort en modell för empowerment-processen. Kärnan i utvecklingen ligger i individens känslor och personliga erfarenheter. Det första steget är att lokalisera och sätta ord på dessa. Att få berätta sin historia och bli lyssnad till ger bekräftelse och blir ett sätt att värdesätta individen. Erfarenheterna blir satta i en kontext vilket ger möjlighet att identifiera vad som begränsar människor från att handla. Det andra steget behandlar klientens egenvärde och idéer. Det gäller att tro på sin egen förmåga, att man kan påverka och skapa händelser i sitt eget liv. Vilka förändringar vill individen uppnå? Vad finns i vägen för att uppnå dessa förändringar? När individen blir medveten om detta stärks självförtroendet och känslan av kontroll. Modellen stannar inte här utan sträcker sig ett steg längre, från en personlig till en politisk nivå. Det tredje stadiet innebär att förändra sociala institutioner, att föra talan för sin grupp samt motverka diskriminering eller missförhållanden för gruppen. Det kan röra sig om att skapa politisk debatt, att göra skillnad runt om sig (Ibid.).

4.4 Teoriernas relevans för undersökningen

Ambitionen med uppsatsen är att utifrån kvinnors egna beskrivningar av upplevelser och erfarenheter utifrån deltagande i Qvinnöqulan öka kunskapen om stödverksamheter så som det representeras av Qvinnöqulan. Kvinnorna i undersökningen är i sökandet och skapandet av en drogfri identitet och en ny tillvaro. På Qvinnöqulan omdefinierar sig kvinnorna individuellt och som grupp vilket gör socialkonstruktivismen lämplig då den lyfter fram hur människans identitet ständigt omskapas i relationen till omgivningen samt hur olika krafter påverkar individens jaguppfattning. För att uppnå personlig förändring kan empowerment ses som metoden för att nå dit. Verksamheten bygger på en ideologi om social rättvisa, att få stöd i att se sitt eget värde och rättigheter liksom att få stöd i att finna sin plats i samhället. Det sker i olika steg och börjar med att få möjlighet att lokalisera och sätta ord på sina upplevelser, känslor och problem. Genom att använda ett feministiskt perspektiv blir ojämlikheten mellan könen i maktförhållanden tydligare än inom andra perspektiv. Feministisk teori kan öka vår medvetenhet om de problem och den diskriminering som finns i och med ojämlikheten mellan män och kvinnor, något som även kvinnor inom missbrukarkulturen erfar. Med hjälp av feminism kan man lättare adressera problemet och maktrelationen blir mer framträdande med detta perspektiv.

5. RESULTAT OCH ANALYS

5.1 Resultat

5.2 Inledning

Uppsatsens frågeställningar är:

- Hur beskriver ett urval av kvinnor som deltar i Qvinnoqulan sina tankar, erfarenheter och reflektioner kring verksamheten?
- Vilken mening uttrycker kvinnorna att Qvinnoqulan har/har haft för dem, dels på ett personligt plan och dels för att kunna bidra till att de kan leva ett liv i drogfrihet?

För att besvara frågeställningarna presenteras i detta avsnitt intervjupersonernas citat tematiskt utifrån de citat som bäst belyser frågeställningarna. Resultaten presenteras under tre huvudteman som har delats in under delrubriker för att underlätta läsningen. Efter varje huvudtema följer en kort sammanfattning och sedan analyseras temat utifrån ett socialkonstruktivistisk perspektiv och ett empowermentperspektiv. Jag har valt att inte dela upp socialkonstruktivism och feministisk teori då dessa är intimt sammankopplade och därmed svåra att särskilja. Avsnittet avslutas med en helhetsanalys.

De tre huvudtemana är:

- **Tema 1: Strukturella ramar och upplevelsemässiga konstruktioner**
 - Kravlöshet
 - Aktiviteter och kreativitet
 - Praktisk hjälp och råd
 - Personalen
 - Endast för kvinnor
 - Igenkännande
 - Öppenhet
- **Tema 2: Relationer**
 - Skillnader mellan relationer i aktivt missbruk och på Qvinnoqulan
 - Drogfritt nätverk
 - Tankar om det förflutna
 - Myndighetskontakter
- **Tema 3: Framtiden och förändring**
 - Framtiden
 - Önskemål om förändringar av verksamheten

5.3 Intervjupersonerna

För att inte röja intervjupersonernas identitet kommer de inte presenteras enskilt utan de kommer presenteras utifrån gruppen. De fem kvinnorna är mellan 35 och 53 år. Flera har använt droger sedan tidiga tonåren. Vilka droger kvinnorna använt varierar mellan amfetamin, heroin, tabletter och alkohol, som även har använts i olika kombinationer. Gemensamt för alla fem kvinnor är att de valt att lämna missbruket. Jag kallar kvinnorna för A, B, C, D och E. För

att de ska behålla sin anonymitet har vissa detaljer ändrats så att citaten inte kan härledas till intervjupersonerna, dock har själva innehållet inte ändrats. Kvinnorna har på ett mycket öppet sätt delat med sig av viktig kunskap och texterna ger uttryck för stor medvetenhet och klokhets.

5.4 Tema 1: Strukturella ramar och upplevelsemässiga konstruktioner

5.4.1 Kravlöshet

Alla kvinnor har haft olika vägar till Qvinnoqulan. En tjej kom via KrAmiMOA, en annan via socialtjänsten. En tredje kom via sin sponsor från DAA som jobbade på Qvinnoqulan. En kvinna berättar hur hon fick information om Qvinnoqulan på härbärgets hon tillfälligt bodde på. Majoriteten av de intervjuade kvinnorna har varit med sedan starten hösten 2005 och besöker dagligen eller i mån av tid och ork verksamheten.

Inte just nu men ett bra tag så har jag kommit varje dag. Ja förra hösten blev jag väldigt nedstämd. Jag blev bara liggande, det kan bli så när man går på amfetamin länge, det kom efter 18 månader sen jag tog det, så kom det. Jag blev liggande apatisk. Då kom jag överens med dom här att jag skulle komma ner varje dag vid nio och äta frukost, dricka kaffe och äta nåt smörgås. Mm, så det har vart jätte bra för mig. Jag hade ingenting att göra, jag var sjukskriven också. Det är svårare i den här åldern att skaffa sig nya vänner och intressen. Jag började knarka så tidigt så att, alltså jag har ju jobbat hela livet men jag har inga intressen. (A)

Att Qvinnoqulan är fri från krav uppskattas av kvinnorna. Vill man kan man bara komma och vara.

Men det här är nånting mer så här, ja man behöver inte beställa tid när man ska träffas, utan man kommer hit som man är. Och så det här är liksom en oas. Man kan bara komma hit och om man vill bara lägga sig i soffan och finnas till. (B)

Jag sitter mest och pratar, bara lyssnar, bara är. Jag är inte så mycket för, eller jag kanske funderar på att göra en drömfångare, men jag är inte... Jag tycker bara det är skönt om jag har nåra timmar. Alltså jag går på möten också. Om jag går på lunchmöte, sen så har jag några timmar till nästa möte, ja men då är det skönt att bara gå ner hit, istället för att åka hem. Bara är, fikar, pratar strunt eller om viktiga grejer också. Det är jätte skönt. Så det är mycket den här sociala biten. (E)

Att man inte behöver boka tid och att man kan komma när man vill och alltid känna sig välkommen verkar enligt intervjupersonerna vara ett uppskattat element i verksamheten.

Sen så har jag gått här då. Och träffat många, tagit med många. Jag hookade på den här grejen. Den är frivillig, jag behöver liksom inte skriva in mig nånstans alltså det känns som att jag kan komma och gå när jag vill. Det är mycket skratt. Alltså bara för att man går en

behandling så blir man liksom inte... en ny människa för det, det är så mycket mer, som såna här vardagsgrejer liksom att, som när jag kom till öppna förskolan med min son. Jag menar jag kände mig jätte bortkommen där. Jag vågade inte säga att jag hade ett missbruk och så. Då kunde jag liksom gå på öppna förskolan på förmiddagen sen kunde jag åka in hit på eftermiddagen och så kunde jag ta den här biten och liksom brainstorma. Hur ska jag bete mig när jag möter dom? Vad ska jag säga? Alltså dom frågade mig var pappan var och vad ska jag säga? Såna saker har jag kunna stött och blött här till exempel. (D)

5.4.2 Aktiviteter och kreativitet

Om man vill kan man enligt intervjupersonerna göra olika kreativa aktiviteter på Qvinnöulan. De gör drömfångare, tvålar, syr och annat pyssel. På tisdagskvällar anordnas olika aktiviteter, till exempel skönhetsalong, yoga och att titta på film tillsammans. De har även haft gästföreläsningar av olika slag. Det viktigaste elementet verkar trots allt vara gemenskapen.

Drömfångare har vi gjort. XXX syr och vi har gjort jätte fina kort till jul och påsk. Fast just nu så har jag vart inne i en period... jag har inte tyckt att saker har varit så roligt i och med depressionen. Nej men mycket är ju att man sitter och pratar och skrattar och ja folk kommer in, det blir ju så, man blir lite involverad i allting, jag är ju här så mycket. Nej men vad ska jag säga, man känner sig som en familj, man kan skratta mycket. (A)

Det finns möjlighet att få biljetter till olika typer av föreställningar, något som kvinnorna uttrycker att de annars inte har råd med. Det ger en möjlighet att göra saker utanför Qvinnöulan.

Så kan man få biljetter till olika föreställningar, allt möjligt. De delas ut av Rainbow. Man kan få till sporter, teater och hästshower. Och ibland får man de gratis och ibland betalar man 20 kronor. Så får man en liten spark i baken (skratt) sånt där gillar ju jag. Fast jag har haft ett väldigt motstånd ett bra tag, jag har svårt att ta mig ut då. Fast det blir bättre. Just att man kan gå med någon.. ja nån annan kvinna som brukar komma hit. (A)

5.4.3 Praktisk hjälp och råd

Det finns även möjlighet att få råd och praktisk hjälp av personalen, något som både används och uppskattas av intervjupersonerna.

De är väldigt duktiga, man kan få hjälp med allting och de följer med en upp på soc, de var med mig när jag tyckte det var jobbigt. De är professionella tycker jag. De kan hjälpa en med allt möjligt. (A)

En tjej berättar hur hon tycker det är svårt med olika papper som ska fyllas i och som personalen kan hjälpa henne med.

Det är just såna här saker som om jag ber dom kolla nåt med pengar eller vilka enheter man ska kontakta, eller skriva brev till nån, alltså allt. Dom hjälper en, om man ber dom så gör dom det dom kan. Här känns det mer okej och fråga än att komma till ett annat ställe och liksom "nej det där får du fixa själv". Om jag inte kan det, så kan jag inte. Även om jag råkar vara liksom äldre och borde, men då slår jag bara bakut, då funkar inte jag. Och det är jätte skönt här. Ja det känns okej, och dom vet, får jag mitt frispel så vet dom, ja men okej, det är okej. Det är tryggt. Och när du blir frustrerad och förbannad, fast egentligen kanske det handlar om att du är jävligt ledsen på dig själv och besviken att du inte fattar. Det är en massa spärrar som man har byggt upp men egentligen, skulle jag sätta mig ner så skulle det säkert fungera jätte bra. (E)

5.4.4 Personalen

Ett återkommande tema under intervjuerna är personalen som uppfattas som kompetenta och är mycket uppskattade. Att personalen själva har egen erfarenhet av beroende är något som alla intervjupersoner tycker är viktigt, att inte behöva förklara allt är befriande menar de.

Nej men liksom man kan prata om såna problem och de vet precis, precis som på mötena om man säger, de vet precis hur det är. Om det skulle jobba en socionom här... uh, nej det skulle inte alls vara likadant. Det är olika åldrar också, men just det att de har egen erfarenhet, så man kan kunna säga precis vad som helst, som inte jag skulle säga om det satt en socionom här. (A)

Visst man kan plugga hur mycket som helst, hela livet, och på pappret förstå väldigt mycket och fatta eller kan koppla ihop grejer, men sen är det ju mycket som, du måste vara beroende för att förstå känslan bland annat och en massa runt omkring. Att det är en beroende som sitter där för att du får inte den tilliten annars. Så är det, och det tycker jag är A och O. Annars blir det okunskap på fel ställen och då lägger man i en annan växel, då blir det ganska lätt som beroende. Då är man ute och cyklar för det är du själv som förlorar på det. Alltså det är därför jag blev kvar här. För att jag vet att det räcker att jag säger en sak, så ba okej jag förstår, så är det bra sen. Hur mycket du än förklarar så är det ändå en känsla. (E)

En av kvinnorna menar att det blir mer äkta än kontakten med anställda som inte har egen erfarenhet av beroende.

Jag är så väldigt trött på det där falska vänskapen eller påklistrade vänskapen som det blir på nå vis när man går till såna här hjälpställen där människorna inte har nåt missbruk. Det blir ju ändå en viss attityd för att dom har en viss illusion av vad man har gjort och hur man är, så är det ju bara. Och dom flesta i svängen är ju så där hyperkänsliga för stämningar och så där så det går ju inte att luras. (C)

5.4.5 Endast för kvinnor

Samtliga intervjupersoner tycker att det är skönt att Qvinnoqulan endast är öppen för kvinnor och menar att det blir en annorlunda stämning då killar inte är med.

Det är väl perfekt. Det känns konstigt om det kommer ner från kille från någon gång som vill komma in och titta. Nej, får vi in killar, killar blir det så annorlunda. Det blir lite mer relationsprat. Det blir det inte på samma sätt när det gäller killar, fast både och behövs. (A)

En av tjejerna beskriver att killar uppfattar kvinnornas situation i missbruket annorlunda.

Så det har väl varit mycket att man pratar. Och det är ju ändå en skillnad att prata om sitt privatliv och känslor som man går och bär med från missbruket med tjejer än med killar. Dom har liksom inte.. Det är klart att det finns dom som har förståelse men det är ju inte lika lätt för killar att förstå hur det egentligen är. Utan dom tror att tjejer har det så jävla lätt, det är bara att lägga upp sig. Men det är inte så lätt om man liksom till viss del har självkänsla va eller tycker om sig själv så är ju det absolut inte lätt. (C)

5.4.6 Igenkännande

En röd tråd genom intervjuerna handlar om igenkännande.

När jag först kom hit satt jag mest och orienterade mig i olika saker; som mamma som tjej som ja, allt det som vi har pratat om. Jag orienterade mig runt, och känt... alltså man trevar sig fram igenom alla som är här på nåt vis och man känner alltid igen sig i nån och det är det som är en trygghet. Och sen så kan vi ju spegla varann genom, alltså eftersom vi har den här öppna linjen så kan vi liksom skratta åt mycket, vi vågar berätta saker. När man lägger ner så blir det ju en resa att söka efter sig själv och det kan vara ganska svårt att göra det själv. Så att många av oss är så här att vi behöver... speglingar, reflektioner så där, och det kan man få här. (D)

5.4.7 Öppenhet

Det tycks finnas en öppenhet på Qvinnoqulan, något alla intervjupersoner tar upp. Det är ingen som fördömer eller tittar snett på kvinnorna. Olikheter accepteras och om man tar ett återfall får man stöd att snabbt ta tag i situationen igen.

Nej man kan prata om allt. Det är helt annorlunda än om man skulle gå ut bland vanliga människor, (skratt) då kan man ju inte prata om samma saker som man pratar om här. (A)

En tjej berättar om hur Qvinnoqulan är det enda forumet hon upplever att hon kan vara helt ärlig.

Det kommer ju lägen när man liksom, när man går ner i en svacka eller kanske till och med tar ett återfall, eller, ja du vet och alltså hit är det enda stället jag kan gå som jag känner att jag kan gå och säga det, här är det enda forumet jag kan komma och liksom hänga med huvudet och bara "det sket sig". Och jag vet att jag blir inte hängd för

det men jag kan ändå reda ut vad var det som hände vad var det som skedde. Alltså det här som man egentligen skulle göra med socialsekreteraren, tycker dom, eller med behandlingsassistenten tycker den, alltså jag kanske inte klarar av det men här gör jag det, för jag vet att det stannar här, och det ger ju mig också nånting på vägen. Jag menar det kanske inte behöver registreras i mina papper om det här har hänt men det viktigaste är ju att jag reser mig upp på en gång och att jag inte behåller det inom mig själv så att det byggs upp en massa. Så att det är inte bara tjo och tjim och skratt utan det handlar ju också om att kunna se sig själv i det här. Och det handlar mycket om såna saker, det är många som kommer hit och sätter sig ner i gråt och, jag har gjort det och det är inte säkert att man talar om det för allihopa utan det räcker att man tar en och kanske sätter sig vid sidan av. Och det är det som, kan jag tycka, är jävligt viktigt att man delar med sig och är ärlig till nån. (D)

Hon fortsätter beskriva den lojalitet hon känner till Qvinnoqulan och som har stoppat henne från att ta återfall.

Jag kan ju känna så att många gånger när man har tänkt tanken så hära, när man har stått vid ett vägskäl vilket man gör många gånger, så kan jag känna liksom, nej men det kan jag inte göra, då har jag det här som, det är här känner jag moralen och etiken före min behandling. För här har ju jag min trygghet, här har ju jag dom som förstår mig. (D)

5.4.8 Sammanfattning av tema 1 och jämförelse med tidigare forskning

Intervjupersonerna framhåller att de alltid känner sig välkomna till Qvinnoqulan. En viktig del av verksamheten tycks utgöras av att det inte finns några särskilda krav; de behöver inte boka tid, de kan komma och gå när de känner för det och de är inte heller tvungen att göra något speciellt när de är där. Vill de kan de pyssla, vill de inte det kan de bara ta en kopp kaffe och prata lite. Frivilligheten är en av grundstenarna i verksamheten (Karlsson, 2000, s 19). Ett uppskattat element är även att det finns möjlighet att få praktisk hjälp, till exempel att fylla i papper eller att personalen följer med på ett möte på socialkontoret. Personalen är mycket uppskattade av alla intervjupersoner. De är duktiga på det de gör, de har mycket kunskap, de tycks vara riktiga eldsjälur. Att de har egen erfarenhet av beroende är något av ett måste för den här typen av verksamhet enligt intervjupersonerna.

Samtliga intervjupersoner menar att det finns en ömsesidig förståelse på Qvinnoqulan, att de inte behöva förklara allt eller försvara sig utan de andra vet vad man talar om och vad man menar, något som inger trygghet. Att få dela med sig av sina tankar, känslor och erfarenheter till kvinnor som förstår uppfattas som viktigt i processen att bibehålla drogfriheten. Igenkännandet är något av ett avgörande element i verksamheten, att spegla sig i varandra och att stöta och blöta svårigheter man stöter på i livet utanför, till exempel förhållningssätt i olika situationer. Detta ligger i linje med tidigare forskning om vad som är viktigt för kvinnor i processen att lämna ett missbruk (Grufman Kalén, 2002, s 191-194; Laanemets, 2002, s 183; Trulsson, 2002, s 82-89). Enligt intervjupersonerna är stämningen lättsam och det är högt till tak. Trots att alla kämpar så kan man skratta tillsammans. Viktigt är också att kvinnorna inte klandras för misstag de begår. Istället försöker de tillsammans reda ut vad som hände för att förhindra att det sker igen.

5.5 Tema 1 utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv

Kvinnorna som går till Kvinnoqulan har lämnat livet med droger bakom sig. I och med det lämnar de även en bekant tillvaro och träder in i ett nytt, främmande sammanhang inom samhällsramarna. I olika sociala sammanhang skapas olika identiteter som även innefattar olika förväntningar. I samhället finns vedertagna idéer om hur individer förväntas vara och föra sig i olika sammanhang (Wetherell & Maybin, 1998, s 243-255). Har man i och med missbruket levt utanför detta normsystem kan det vara svårt för kvinnorna att leva upp till de nya förväntningar de får när de träder in i "det vanliga" samhället. Frågor dyker upp om hur de ska bete sig eller förhålla sig i olika situationer de stöter på. Kvinnoqulan blir som en övergång och en ny social värld mellan livet i missbruk och livet i "det vanliga" samhället för intervjupersonerna. Att bli drogfri kan utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv sägas vara en process i att omforma sin identitet från en missbrukare till en icke-missbrukare, vilken påverkas och underlättas genom interaktionen mellan kvinnorna på Kvinnoqulan (Ibid.). Intervjupersonerna beskriver att de kan komma som de är. Det finns inga krav på hur de bör vara, de kan inte göra eller säga fel. På Kvinnoqulan känner de igen sig. Igenkännandet skapar trygghet och därmed en öppenhet. Tillsammans skapar kvinnorna ett nytt sammanhang där de är normen och deras erfarenheter inte upplevs som extrema. Som kvinna har man vissa förväntningar på sig, som moder, dotter och partner och som skiljer sig markant från förväntningar på män. Förväntningarna är inget som går ihop med missbruk vilket gör skammen betydligt större för kvinnor (Laanemets, 2002, s 109). I och med att Kvinnoqulan bara är för kvinnor lyfts denna skillnad fram och kvinnorna inte längre ses som avvikare.

5.6 Tema 1 utifrån empowerment

På Kvinnoqulan ges kvinnorna möjlighet att sätta ord på sina erfarenheter och känslor samt var de befinner sig just nu, vilket är det första steget i empowerment-processen (Dalrymple & Burke, 1995, s 51 ff.). Att dela sina erfarenheter med personal som vet vad de talar om menar intervjupersonerna gör det lättare att våga prata. Att spegla sig i andra betyder att kunna känna igen sig själv men också att det man själv bär på eller har varit med om kan bidra med något för någon annan. Tillsammans samlar kvinnorna kraft att möta det vanliga samhället. Flera av intervjupersonerna uppskattar den praktiska hjälp och råd som erbjuds på Kvinnoqulan. Tycker någon att det är jobbigt att gå till socialkontoret eller inte förstår hur hon ska fylla i blanketter kan hon istället för att bara strunta i att göra det få hjälp. Det visar också på att kvinnorna har rättigheter som vilken annan medborgare som helst. Detta stöd kan ses som att undanröja hinder för att individen ska få mer inflytande över sitt eget liv (Payne, 2002, s 353-358).

Intervjupersonerna testas på olika sätt vingar ute i olika samhällsarenor, till exempel genom att vara med på öppna förskolans verksamhet. De kan sedan komma tillbaka till Kvinnoqulan och diskutera sådant de upplevt som besvärligt. Vem är jag i sammanhanget? Vad säger man? Hur ska jag klä mig? Genom att få biljetter till olika evenemang får medlemmarna i högre utsträckning möjlighet att komma ut i samhället och delta i olika sociala sammanhang som de i vanliga fall kanske inte skulle haft möjlighet att göra av ekonomiska eller sociala skäl. Har man ingen att gå med kan man gå med någon av de andra från Kvinnoqulan. Här vidgas perspektivet från att endast handla om att tala, till handling och att se sig själv och sin plats i det nya sammanhanget (Dalrymple & Burke, 1995, s 51 ff.). Det är något som också kan ses som stärkande för kvinnorna liksom föredrag av olika slag vilket ökar kvinnors kunskaper inom olika områden. På Kvinnoqulan finns således olika stadier av empowerment och

intervjupersonerna kan växla mellan de olika stadierna i empowerment-processen beroende av var de för tillfället befinner sig (Ibid.).

5.7 Tema 2: Relationer

5.7.1 Skillnader mellan relationer i aktivt missbruk och på Qvinnoqulan

Flera av kvinnorna beskriver att de inte har haft bra erfarenheter av kvinnor när de levde i missbruk. Dock menade två kvinnor att det var så överlag inom missbruksvärlden men att de själva haft goda relationer till tjejer. En kvinna berättar om skillnaden:

Det blir helt annorlunda så här tycker jag i alla fall. Jag tycker bara dom var jobbiga alla kvinnor ute liksom (skratt). Och jag tyckte inte att man hade något gemensamt då, i så fall var det väl drogen då men annars inte. Sen är det ju annat där ute i droglivet att det blir andra saker också. Ja de hänger på ens karl eller liksom. Det säger ju alla. Fast jag tycker ändå att jag har upplevt att det är många kvinnor som är kompisar. Men jag har inte haft så mycket tjejkompisar, lite grann så där. (A)

Det är ganska skönt. Många beroende kvinnor har ju oftast egentligen inte så mycket tjejkompisar. Så därför är det ett bra ställe att få en nykter normal relation till andra kvinnor. Att umgås. Med killar kan det bli ganska grabbigt istället, dom tar över och så blir det en annan kontakt. Här kan du vara ifred och bara va. Det är nyttigt just för att få igång och träffa tjejer. (E)

En tjej berättar om skillnaden mellan killkompisar och tjejkompisar ute i missbruket.

Alltså man kan inte lita på dom (tjejerna, min anmärkning), jag har inte ens kunnat lita på min egen mamma liksom och inte mina kompisar heller och inte mina killar heller men det är ändå, alltså även om inte jag har kunnat lita på dom killar som jag har varit tillsammans med, så har jag alltid kunnat lita på mina killkompisar, dom har alltid funnits där. Och sen har det varit den här mentaliteten att dom springer inte och tjatrar bakom hörnet, jag behöver inte bräcka dom. (D)

En kvinna berättar om hur hon fick respekt av andra män i missbruket då hon tjänade sin inkomst på samma sätt som dem.

Jag hade väl tur, i och med att jag började när jag var så ung och då när jag var så där liksom liten och söt, att jag inte började utnyttja mitt utseende gjorde att jag fick nån typ av kredibilitet på stan, så att det var många killar som kände "det är våran XXX hon jobbar som vi va". Så det är liksom allmänt känt att jag har grejat mina egna pengar, att jag inte hade någon stor galen karl som vaktade mig. Vid ett tillfälle nere på Plattan så var det en kille som hoppa på mig och då dök det upp alltså över tio man, och liksom gav mig stöd, och det

kändes ju helt överväldigande för jag trodde inte att nån skulle bry sig, men det gjorde dom va. (C)

5.7.2 Drogfritt nätverk

En av intervjupersonerna menar att hon inte skulle ha många relationer idag om hon inte hade Qvinnoqulan, då hon inte haft några drogfrä vänner.

Jag kan säga så hära hade jag inte haft det här då hade jag vart jävligt ensam idag, jätte ensam hade jag varit. Det enda man har det är dom här före detta, alltså det händer ibland också att jag har kontakt med dom som är ute i missbruk fortfarande för att jag inte har några andra kompisar, och det blir ju inge bra. Det kommer väl komma en tid när man vågar, visst jag har träffat andra kompisar också men, för att kunna upprätthålla dom här nya relationerna som man har bland dom ute så behöver jag det här forumet för att kunna inte tappa bort mig själv där ute bland dom. För man har en ganska låg självkänsla när man har lagt av. (D)

En intervjuperson beskriver en stor sorg i och med att hon inte kan umgås med sina två barndomskompisar, som fortfarande är inne i missbruket.

Jag har två nära vänner, sen har jag en jädrans massa kompisar. Och tyvärr så är båda dom addicts. Det kan jag känna en sorg över för att när jag behöver dom som mest så finns dom som minst. Jag kan inte umgås med dom för mycket för jag vill inte utsätta mig själv för det. Man har bara motståndskraft till en viss gräns, sen så börjar det sippra igenom. Och visst det är ju jätte bra, jag har lärt känna jätte många liksom med samma mål som jag som verkligen vill och kämpar, men det tar ju många år (att bli riktiga vänner, min anmärkning). (E)

5.7.3 Tankar om det förflutna

På frågan om intervjupersonerna berättade om sitt förflutna när de träffade nya människor var det över lag inte någon som gjorde det. En kvinna berättar om hur hon bor i försökslägenhet och inte vill att grannarna ska veta om hennes bakgrund.

Jag är lite skraj att det ska... nej men att dom ska få ett negativt tänkande om en, vad ska jag säga... för att man har missbrukat. Ja så skulle dom studera en mer och kontrollera en mer eller... ja men att de kanske inte skulle hälsa eller. Nej men här är det ju så skönt. Moa (KrAmiMoa min anmärkning, se 1.4) och dom har ju också sån här verksamhet. När man kommer in här så känns det aldrig nå konstigt. När man kommer in och säger hej uppe i receptionen om man tänker så. Det känns inte konstigt och det gör ingenting om de hör eller vet. (A)

En tjej upplever att hon kan tala om sitt förflutna så länge hon arbetar med sitt beroende. Dock håller hon sig gärna till dem som är i samma situation som henne själv.

Man får nån radar liksom, man känner vilka det är som är tolvstegare, man kanske gör nån sån här som är typiskt för addicts.

Och det räcker oftast, folk fattar. Men jag håller mig gärna till dom i gemenskapen då (hon talar om sitt förflutna, min anmärkning), hellre det för där vet jag att det stannar. Men jag har inget problem att säga att "nej jag dricker inte". För att jag väljer bort det. Jag är ganska öppen. Sen beror det på vad det är för samtalsämne, om jag känner personen som jag sitter med också. Men det står jag för, jag tycker det är ganska skönt faktiskt, för så länge jag är tillfrisknande så är det ju helt okej för att jag gör nånting åt det med alla de verktyg jag har. (E)

En av tjejerna menar att hon i början av sin drogfrihet öppet berättade om att hon var en före detta missbrukare. Idag har hon tänkt om och tycker inte att hennes framtid ska behöva färgas på grund av hennes historia.

Alltså det är ett förhållningssätt. Förr så kunde jag ju bara, så gjorde jag det problemet att jag knäppte ju upp västen och ba "jag är en före detta missbrukare" men det var ju många som försvann, som inte ville va, alltså ville eller pallade eller vågade, eller jag vet inte vad det berodde på men alltså, mammor till exempel på öppna förskolan, det var några få som jag berättade för, dom gick omvägar när dom mötte mig liksom, jag blev väl farlig, främmade, läskig, ja, man kanske inte vågar medans andra kan tycka att det är jätte häftigt. Medans jag kan tycka så här varför ska jag färga mitt liv hela tiden med min bakgrund, varför ska jag färga min sons liv med min bakgrund, det är nånting som jag tänker nu, han ska börja dagis i augusti och XXX, pappan dårå, han jobbar på KRIS och jag känner bara så här jag måste be honom att inte ha på sig KRIS-loggan för jag känner liksom att först och främst så vill jag att dom får en uppfattning om vilka vi är utan att vi går med nå skylt på att vi är före detta missbrukare. Att jag faktiskt, det finns en annan människa än bara den där före detta missbrukaren. Och det är nånting som jag har kommit fram till här nere också, det beslutet. Här nere har vi fört den diskussionen, jag har liksom frågat andra och sen utav det så drar jag min egen liksom. Och det är alltid så, man plockar små bitar som passar en själv och så blir det nåt konkret. (D)

5.7.4 Myndighetskontakter

På frågan om bemötande från myndigheter tycks det utifrån intervjupersonerna i största allmänhet vara en problematisk relation. Flera av kvinnorna har dåliga erfarenheter av myndighetskontakter. Trots detta berättar flera tjejer även om goda erfarenheter av exempelvis socialsekreterare. En tjej beskriver socialsekreterares attityd gentemot missbrukare.

Det är en väldigt liten grupp som har bra relationer till sina socialsekreterare. Det är ju liksom, då har man ju verkligen tur. Och det är ju ändå en viss attityd från socialsekreterare till den missbrukande tjejen. Alltså antingen om den är så här överbeskyddande att man är lite bakom flötet eller lite.. alltså som att man är som ett litet barn va blir det ju ofta. (C)

En av intervjupersonerna menar att hon var den som hade en negativ inställning till socialtjänsten.

Jag har ju inte haft så mycket kontakt med socialen tidigare. Men de gånger jag försökte få kontakt tidigare så var det jag som fick taggarna utåt om de frågade om nånting och så jag förnekade allting. Om de trodde att man kanske drack för mycket alkohol eller om de trodde att man missbrukade så var det jag som fick taggarna utåt. Jag trodde väl att det skulle vara.. jag har ingen aning om, men det är väl nåt som man har förnekat. Så att jag trodde väl att det skulle vara till nackdel. (A)

5.7.5 Sammanfattning av tema 2 och jämförelse med tidigare forskning

I likhet med tidigare forskning (Trulsson, 2002 s 82-89) har flera av tjejerna har i undersökningen inte haft goda eller nära relationer andra kvinnor. Livet i missbruket präglas av konkurrens, både vad gäller droger och män. När tjejerna lämnat missbruket blir det tydligt att de inte har så många drogfria vänner. Fanns inte Qvinnoqulan menar de att de skulle bli väldigt ensamma vilket gör att lära känna nya drogfria tjejkompisar uppskattas av intervjupersonerna. Gemenskap, att få kvinnliga kompisar och att bygga upp nya relationer är aspekter som går i linje med tidigare forskning om vad som är viktigt för kvinnor i specifik kvinnobehandling (Grufman Kalén, 2002, s 191-194; Trulsson, 2002, s 82-89). Att berätta om sitt förflutna väljer majoriteten av tjejerna att inte göra. Vad gäller myndighetskontakter har kvinnorna övervägande en negativ inställning på grund av tidigare erfarenheter, dock menar flera att de har fått ett stort stöd vid den senaste kontakten, som har hjälpt de komma dit de är idag.

5.8 Tema 2 utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv

Det framkommer av intervjupersonerna att relationsskapande utgör en viktig del av att bibehålla drogfriheten då många annars skulle vara ensamma. Nya relationer är viktiga då kvinnorna behöver utveckla nya sätt att vara och umgås än de gjort i missbruket. Inom missbrukarlivet konstruerades kvinnors relationer till rivalitet snarare än vänskap. På Qvinnoqulan finns möjligheten att omforma uppfattningen om kvinnor. Det skapas ett nytt sammanhang där kvinnorna kan söka efter en ny kvinnoidentitet, som inte bestäms i relation till män (Wetherell & Maybin, 1998, s 243-255). Alla kvinnor i undersökningen hade olika svar på frågan om varför de inte berättar om sitt förflutna för nya människor de träffar. Att majoriteten av kvinnorna inte väljer att berätta om sitt förflutna kan ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv bero på omgivningens reaktioner. Det tycks finnas en viss vedertagen uppfattning i samhället om hur en missbrukare är, något som är produkten av kommunikation, sociala processer och institutioner i samhället. Missbrukare tillskrivs egenskaper och att de förväntas vara på ett visst sätt (Ibid.). Intervjupersonerna väljer bort att berätta för att undvika att utsättas för negativa konsekvenser och uppfattas som en stereotyp. De skilda ståndpunkterna kan även röra sig om hur pass mycket distans kvinnorna fått till sitt förflutna. Har man fått distans till missbruket och byggt upp en ny identitet som icke-missbrukare identifierar sig kvinnorna mer som icke-missbrukare och det är möjligtvis inte lika svårt eller känsligt att tala om det tidigare livet då.

Kvinnor är utifrån strukturella ojämlikheter underordnad mannen även inom missbrukar världen. Denna kontext är en mansdominerad människors spelregler råder (Trulsson, 2002 s 75). Relationer som skapas mellan kvinnor konstrueras i relation till männen. Hur kvinnorna konstruerar sina relationer till varandra skapar en situation där kvinnor är konkurrenter. Den manliga normen blir den dominerande och kvinnorna blir en grupp i relation till männen, till mäns fördel (Young, 2000, s 56-63). På Qvinnouqulan konstruerar kvinnorna tillsammans en annan kvinnoidentitet där de är normen och inte kvinnor i relation till män. Kvinnor är inte längre konkurrenter utan vänner som stöttar och hjälper varandra när det är jobbigt.

5.9 Tema 2 utifrån empowerment

Genom att kvinnorna i intervjun kan tala om sin historia kan de bättre hantera nya relationer utanför Qvinnouqulan. Genom att dela sina erfarenheter stärks kvinnorna och kan utifrån det finna ett eget sätt att vara i det nya livet och i skapandet av nya relationer. Erfarenheterna sätts även i en kontext vilket ger möjlighet att identifiera vad som begränsar kvinnorna, både hinder som finns inom kvinnorna, så som dålig självkänsla, och hinder som finns runt om, exempelvis allmänna uppfattningar om missbrukare (Dalrymple & Burke, 1995, s 51 ff.).

Relationen till socialsekreterare är problematisk för kvinnorna i undersökningen. De flesta av intervjupersonerna har dåliga erfarenheter av myndighetspersoner, men har samtidigt fått mycket hjälp och stöd av deras senaste socialsekreterare. Många av kvinnorna har i tidigare möten med socialtjänsten upplevt att det är socialarbetaren som definierar problemet och kommit med förslag på insatser och att kvinnorna endast lämnas att acceptera förslaget eller inte. För att till exempel få socialbidrag måste man göra man blir tillsagd annars får man inga pengar. Det kan vara svårt att påverka sin egen situation när man är beroende av andras hjälp (Young, 2000, s 75-78). Är man skör kan ett till synes litet krav vara svårt att leva upp till. En risk i och med detta är att kvinnor i sådana lägen väljer bort kontakten med myndigheter, vilket försämrar deras möjligheter till hjälp. Alla kvinnor i undersökningen har barn vilket gör att det finns mycket att förlora och bidrar till att de i möjligaste mån inte söker hjälp (Laanemtes, 2002, s 109). I denna bemärkelse blir socialtjänstens arbete en motsats till tanken om empowerment genom att ta ifrån kvinnorna makten och definiera lösningarna istället för att stärka dem (Dalrymple & Burke, 1995, s 51 ff.). Kvinnorna får gå då miste om grundläggande medborgerliga rättigheter. Lyckas kvinnorna däremot få en god relation till socialsekreteraren kan detta leda till förändring.

5.10 Tema 3: Framtiden och förändring

5.10.1 Framtiden

Majoritet av tjejerna såg Qvinnouqulan som en del av framtiden och att de skulle fortsätta besöka verksamheten i mån av tid och behov och att de skulle fortsätta titta in ibland för att prata och umgås även om livet utanför fungerade bra. En tjej som hade kommit långt i sin drogfrihet menade att hon hade väldigt mycket att stå i ändå. Flera kvinnor berättar om visioner och framtidsplaner. Gemensamt är att de alla strävar efter en förändring. Sedan kan vissa dagar kännas tyngre och de kan hamna i svackor. Då finns Qvinnouqulan där. En tjej beskriver hur hon själv tror att hon kommer fortsätta besöka Qvinnouqulan även om hon blir etablerad inom arbetslivet och bygger upp en egen umgängeskrets. Hon tror dock att behovet av Qvinnouqulan kan förändras.

Sen tror jag att man kan växa ifrån det också. Jag menar det beror ju på vad som händer, jag menar, jag kanske börjar plugga, kanske så pass mycket så att jag inte ens kommer hinna, nästa gång kanske det är jag som sitter här med C-uppsats. Så att det handlar ju om vad man vill. (D)

5.10.2 Önskemål om förändringar av verksamheten

Kvinnorna verkar över lag vara nöjda med verksamhetens innehåll. En viktig del av verksamheten är att det just är fritt och kravlöst. Har någon ett särskilt önskemål tar man upp det i gruppen och försöker genomföra det.

Men sen att det inte ska va nånting, för mycket bestämda grejer. Kommer nån med en idé då utvecklar man den. Det är det som är den stora grejen, och jag tror att det är det som är så himla bra, för det är det här fria fortfarande. (D)

Egentligen handlar det bara om att dom finns. Sen är det ju, vad ska jag säga, sidovinster just att kunna gå på teater och såna saker, att de håller föredrag, det är verkligen lyx. Men att det finns. (E)

Flera har synpunkter på lokalen; luftigare lokaler och dörröppnare för personalens skull. Lite mer aktivitet utanför lokalerna efterfrågas av ett par av tjejerna. Till exempel att gå och bowla, spela minigolf eller andra aktiviteter.

Och sen kanske lite mer fysisk aktivitet, typ så här badhus, eller... våga kunna göra såna saker. Då har jag tänkt ja men det kan vara en bra övning att gå med tjejerna då som man känner sig trygg med, att vi går tillsammans till badhuset eller till stranden eller så där. (D)

En tjej efterfrågar ekonomisk rådgivning. Något som planeras komma igång till hösten.

Alltså att försöka stötta tjejerna i deras ekonomihantering, om dom vill, om dom behöver så. Alltså, många behandlas på behandling, sätts i försökslägenhet, fine nu ska du klara dig. Men skulden då? Skulderna, den här stora ryggsäcken som finns där. Alltså vem vill börja jobba när dom vet, dom ska gå och göra samma jobb som alla andra men Kronofogden går in och tar lönen, det är samma som du får från soc kommer du att leva på. Det säger sig självt att man ser ingen ljusning, det känns... Jag menar vad finns det för anledning och jobba då? Det är väl klart att jag söker sjukbidrag eller sjukpension eller ja du förstår. Att man kanske kan jobba och få en full lön, att det kanske finns en utväg ur det där. Det är ju det jag har fått hjälp med och det är det jag känner att det här borde alla ha. (D)

En tjej menar att hon skulle vilja att det fanns mer att erbjuda som kvinnorna skulle kunna ha användning av för att komma vidare i livet.

Jag vill liksom att det ska vara mer rörelse här nere, att kunna erbjuda mer. De är ju det många frågar om, speciellt folk som har kommit upp i åren, dom vill få in pengar eller lära sig nånting, och

kunna få liksom ett papper, intyg att dom har gjort nånting och gå vidare va. (C)

5.10.3 Sammanfattning av tema 3 och jämförelse med tidigare forskning

De flesta tjejer ser Qvinnoqulan som en del av framtiden. Beroende på vad som händer i livet avgör hur mycket man kommer ha tid och behov av att gå dit. De som har byggt upp ett nytt fungerande liv är inte lika beroende av verksamheten. I stort så vill ingen ha någon förändring av verksamhetens innehåll. En tung faktor tycks vara just att det inte finns så mycket krav och därför efterfrågas inte alltför strukturerad verksamhet. Ett par tjejer efterfrågar att göra mer aktiviteter tillsammans utanför lokalerna. Tjejerna menar att verksamheten har förändrats och utvecklats mycket sedan starten och har tjejerna önskemål anpassas verksamheten efter det. Mycket åsikter finns om lokalen som de anser inte är den bästa, vilken ligger i en källarlokal utan fönster. Ekonomi är något en tjej vill ta tag i. Hon menar att inte ha en välfungerande ekonomi försvårar vägen tillbaka. Detta är något som tas upp i tidigare forskning. Det blir även som ringar på vattnet problem med att få egen bostad, inte ha råd att göra saker samt mindre motivation till att skaffa arbete (Hedin, 2002, s 218-223).

5.11 Tema 3 utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv

Kvinnorna kommer fortsätta besöka Qvinnoqulan. I vilken utsträckning beror på tid och behov. Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan det tolkas som att när kvinnorna skapar sin nya tillvaro och en ny identitet blir behovet av Qvinnoqulan mindre och mindre viktig, även fast det kan vara trevligt att gå dit. Kvinnorna blir mer och mer bekväma med sammanhang ute i samhället (Wetherell & Mabybin, 1998, s 243-269). En kvinna menade till exempel att hon nog inte skulle ha tid att komma ner, vilket också betyder att hon blivit hemmastadd i sitt nya sammanhang. Kvinnorna kan även testa sina vingar ute i olika samhällsarenor för att sedan återkomma till Qvinnoqlan som upplevs som en fast och trygg punkt. Qvinnoqulan fungerar som länken mellan de två världarna och kvinnorna rör sig steg för steg närmare den drogfria världen och en drogfri identitet. Viktigt i verksamheten är att den inte ställer för mycket krav, det är just kraven som kvinnorna i undersökningen vill komma ifrån. Kvinnorna har redan mycket att leva upp till i livet utanför och Qvinnoqulan blir då en frizon och ett andrum från förväntningar (Ibid.) Qvinnoqulan är en trygghet men det finns även ett behov av att ta sig vidare.

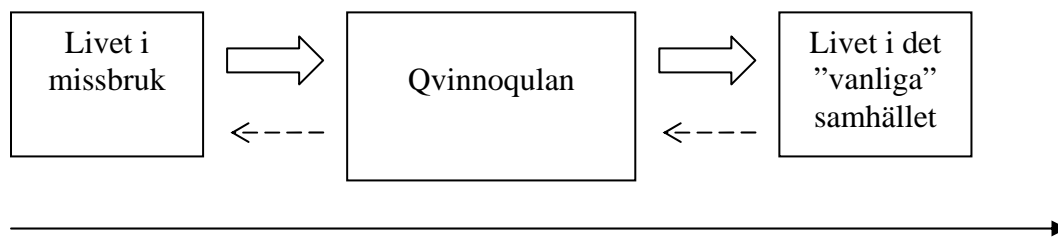
5.12 Tema 3 utifrån empowerment

Demokrati är ett viktigt inslag på Qvinnoqulan och medlemmarna utformar tillsammans verksamheten. Det ger en ökad känsla av delaktighet och möjlighet att påverka (Dalrymple & Burke, 1995, s 49). Önskemålet om ekonomisk rådgivning skapar bättre förutsättningar för kvinnorna i processen att kunna leva ett självständigt liv i samhället liksom önskemålet om att lära sig något, att få bevis på att man kan något. I empowerment-processen kan detta ses som det andra steget, att man kan påverka och skapa förändringar i sitt liv utanför Qvinnoqulan (Ibid., s 51 ff.). Många kvinnor som lever i missbruk har inte ett arbete. Arbete är intimt kopplat till identitet i dagens samhälle. Kvinnorna går miste om att få känna sig delaktiga och betydelsefulla. De får inte heller någon möjlighet att utveckla sina personliga resurser och självförverkligande (Young, 2000, s 71 ff.). Att ett par av kvinnorna i undersökningen vill göra mer aktiviteter utanför lokalerna kan ur ett empowerment-perspektiv tolkas som ett steg till större inflytande över sin egen situation. Att våga sig ut till samhällsarenor man inte

befunnit sig på väldigt länge, eller kanske aldrig. Det blir ett steg i att se sig själv som en medborgare med rättigheter, att man precis som vem som helst exempelvis kan gå till simhallen (Dalrumple & Burke, 1995, s 51 ff.).

5.13 Sammanfattande helhetsanalys

Utifrån intervjupersonernas berättelser om upplevelser, tankar och reflektioner kring Qvinnoqulan är det mest tydliga resultatet som framkommit i undersökningen att verksamheten möjliggör för kvinnorna att omskapa sin identitet och sin jaguppfattning. På Qvinnoqulan får de möjlighet att berätta sin historia och dela sina erfarenheter. I det nya sammanhanget som Qvinnoqulan representerar skapar kvinnorna tillsammans även andra sätt att tala och de får andra berättelser att berätta. Det som sker på Qvinnoqulan är en avancerad process i skapandet av nya identitetskonstruktioner. I motsats till Youngs perspektiv på förtryck sker ingen marginalisering, exploatering, typifiering eller hot om våld mot kvinnorna när de är på Qvinnoqulan (Young, 2002, s 64-85). De blir istället respekterade, accepterade och vinner makt över sina liv.

Figur 1. Vägen mot ett drogfritt liv och en drogfri identitet

Intervjupersonerna befinner sig i en förändringsprocess. De har lämnat livet i missbruk och rör sig mot det vanliga samhället. De strävar mot målet att leva ett självständigt liv med en meningsfull tillvaro utan droger. Qvinnoqulan blir ett sammanhang att vara på i den övergången. Gränserna mellan de tre olika sammanhang är flytande och kvinnorna rör sig i olika utsträckning mellan dessa. De prövar vingarna utanför Qvinnoqulan, kanske stöter de på problem och kan då återkomma och samla ny kraft för att sedan göra ett nytt försök. Skulle de falla tillbaka i missbruket är de alltid välkomna tillbaka, dörren är inte stängd (se figur 1). Enligt det socialkonstruktivistiska tänkandet är individer ständigt i förändringsprocesser, människor blir hela tiden (Wetherell & Maybin, 1998, s 243-255). Kvinnorna i intervjuundersökningen är i processen att ändra livsmönster vilket gör att denna påverkans- och förändringsprocess blir mer tydlig. Resultaten visar att kvinnorna kan sägas stå med fötterna i två olika sociala världar; den världen de har levt i under sitt missbruk och det "vanliga" samhället. Det nya sociala sammanhanget är främmande, kvinnorna är inte riktigt säkra på de rådande normerna och sociala koderna och oroar sig för att inte passa in eller att det syns på dem att de har missbrukat. Förväntningarna på kvinnorna i undersökningen blir annorlunda när de träder innanför samhällsmarginalerna och de kan vara svåra att leva upp till. Kvinnorna är osäkra på hur de ska uppföra sig, hur de ska klä sig, vad de ska berätta om sig själva. Tillvaron i den "gamla" världen kan de. I intervjupersonernas fall blir det en krock då rollerna skiljer sig markant åt och kvinnorna får brottas med frågor om vem de egentligen är; personen de var i missbruket, personen de var innan missbruket, en före detta missbrukare och så vidare (Ibid.).

På Qvinnoqulan får kvinnorna får möjlighet att bygga upp nya drogfria relationer till andra kvinnor. De får ett sammanhang, ett ställe de kan gå till, och kan fylla sin dag med något meningsfullt. De kan gå dit när de har ork och lust, de kan koppla av och prata om vad som helst. Vill de kan de göra något kreativt. De kan få hjälp att söka fonder eller använda datorer. Eller bara lägga sig på soffan. Här skapar kvinnorna ett forum där de är normen och deras erfarenheter blir inte extrema eller avvikande. De kan tala om sina erfarenheter från missbruket och diskutera den omvälvande process de går igenom. Här finns till exempel möjligheten att diskutera hur man kan bete sig i nya situationer som man stöter på. Intervjupersonerna beskriver hur viktiga dessa element är i upprätthållandet av drogfriheten och sökandet efter en drogfri identitet. Detta går i linje med undersökningar om kvinnors upplevelser av deltagande i två varianter av självhjälpssgrupper som presenterats tidigare i uppsatsen (Kaskutas, 1994, s 187-190; Zätterman, 1995, s 12 f.) där gemenskap, frivillighet, frånvaro av kontroll och negativa förväntningar var viktigt liksom att öppet kunna tala om erfarenheter som var förknippade med svåra känslor som skam och skuld.

Kvinnorna på Qvinnoqulan befinner sig i olika stadier av förändringsprocessen. För vissa är det fullt tillräckligt att sitta och prata och fika, kanske pyssla lite. Andra kvinnor använder forumet för att diskutera svårigheter som de möts av i olika vardagssituationer. Verksamhetens ideologi bygger på empowerment. Kärnan är att kunna tala om erfarenheter och vad man känner här och nu. Qvinnoqulan fungerar stärkande genom att den tillåter kvinnorna att börja se sig själv i sammanhanget och hur de kan komma vidare (Dalrymple & Burke, 1995, s 51 ff.). Synpunkter finns på att man kan växa ifrån Qvinnoqulan. Det beror det på hur långt man har kommit i sin drogfrihet, hur stort behovet är. För vissa kvinnor är det tillräckligt att gå till Qvinnoqulan för vad det är. Andra vill komma vidare. En brist i verksamheten är att det inte finns tillräckligt med hjälp att erbjuda för att komma framåt, att till exempel få lära sig något man har användning för i framtiden, om det önskemålet finns hos medlemmarna. Att få ekonomisk rådgivning kommer startas upp till hösten, vilket är något som underlättar i livet utanför Qvinnoqulan för kvinnorna.

Young beskriver att den dominerande gruppen i ett samhälle definierar sig själva och sin kultur som det allmängiltiga och överordnad andra kulturer och det är dem som avgör vad som är normalt och rimligt. De som inte passar in i normen stämplas som avvikare och framställs som stereotyper som besitter vissa egenskaper och/eller osynliggörs. Samhället målas upp i ett "vi-och-dem" tänkande (2000, s 56-63). Detta kallar Young kulturell dominans och är något som kan appliceras på personer som har ett missbruk. Missbruk ses som ett avvikande beteende i vårt samhälle idag. Detta tar sig i uttryck till exempel i den svenska lagstiftningen som genom politiska processer beslutat att all form av hantering och användning av narkotika är kriminell.

Vad som uppfattas som kvinnligt i ett socialt sammanhang kan sägas vara produkten av ömsesidig påverkan mellan individer med hjälp av språket i ett socialt sammanhang. Som kvinna förväntas man i dagens samhälle i vår kultur vara på ett visst sätt. Kvinnor måste förhålla sig till hur man "bör" vara som kvinna då vissa attribut har konstruerats som kvinnliga. Till exempel hur man ska uttrycka sig och klä sig, omsorg om kropp, hälsa och hem samt att man ska vara en god och omhändertagande moder. Gör man det är man bra, gör man inte det är man en dålig kvinna, och uppfattas som en avvikare. Samma gäller föreställningar och förväntningar på kvinnor som missbrukar. Att missbruk inte uppfattas som ett kvinnligt beteende ökar skammen och ger näring åt dålig självkänsla. Uppfattningar om kvinnors missbruk internaliseras hos kvinnorna. Att kvinnor känner skuld i större utsträckning än män är även det en social konstruktion (Wetherell & Maybin, 1998, s 243-269). Att tala

om sitt missbruk är något majoriteten av kvinnorna i undersökningen väljer bort av rädsla för att drabbas av negativa konsekvenser som att bli extra kontrollerad och granskad, eller att personer inte vill ha med dem att göra. Det skulle kunna tolkas som att intervjupersonerna inte vill riskerar att betraktas som en stereotyp, som en stigmatiserad bild av kvinnan i missbruk (Ibid.).

6. SLUTDISKUSSION

6.1 Resultat diskussion

Utifrån intervjupersonernas berättelser tycks Qvinnoqulan utgöra en grund för att våga ta steget ut i samhället. Den gemensamma faktorn för intervjupersonerna är att de strävar framåt, mot förändring, oberoende hur lång de har kommit i sin drogfrihet. Intervjupersonerna befinner sig i en process som rör sig från ett liv i samhällets marginaler mot ett "vanligt" liv. För att lyckas nå hela vägen dit blir Qvinnoqulan ett stöd. Resultatet av undersökningen visar på att Qvinnoqulan fyller en viktig funktion för intervjupersonerna. Det är tydligt att det är svårt för kvinnorna att klara sig helt på egen hand när de lämnar missbruket. Det räcker inte att få en bostad och en samtalskontakt en gång i veckan för att klara av att hantera de svårigheter kvinnorna stöter på. Alla problem är inte lösta i och med att den praktiska biten är ordnad. Som en intervjuperson uttryckte det "man blir inte en ny människa bara för att man genomgått behandling". Kvinnorna är sköra och självkänslan är naggad i kanten. Undersökningen visar på hur viktigt det är med relationsskapande, öppenhet och gemenskap för att trygga drogfriheten. Utan Qvinnoqulan beskriver intervjupersonerna att de skulle bli ensamma. Är man ensam blir steget till återfall närmare.

Intervjupersonerna har berättat om många dåliga upplevelser av socialtjänsten, som ofta beskrivs arbeta mot klienten snarare än att stärka dem. Detta kan vara en av orsakerna till att ingen av kvinnorna tyckte det skulle vara bra att ha socionomer som personal på Qvinnoqulan. Kvinnorna beskrev dock att de när de väl fått en god relation till en socialsekreterare har fått ett stöd och hjälp i att ta steget mot förändring. Flera av kvinnorna beskrev att de gjort sin resa tillsammans med socialsekreteraren. Det relationsbaserade sociala arbetet har således en stor betydelse för de här kvinnorna vilket kan vara värdefullt att ha i åtanke för blivande socionomer.

6.2 Slutsatser och besvarande av frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen var att öka kunskapen om och förståelsen för vad stödverksamheter, såsom det representeras av Qvinnoqulan, kan betyda för kvinnor med beroendeproblematik. Utifrån en kvalitativ undersökning besvaras följande frågeställningar:

- *Hur beskriver ett urval av kvinnor som deltagit i Qvinnoqulan sina tankar, erfarenheter och reflektioner kring verksamheten?*
- *Vilken mening uttrycker kvinnorna att Qvinnoqulan har/har haft för dem, dels på ett personligt plan och dels för att kunna bidra till att de kan leva ett liv i drogfrihet?*

På Qvinnoqulan får intervjupersonerna möjlighet att skapa nya relationer till drogfria kvinnor. Genom kvinnornas berättelser har det framkommit att gemenskap och öppenhet är grundläggande för att kvinnorna går till Qvinnoqulan. De får en tillhörighet och något att fylla sin dag med. Att Qvinnoqulan är fritt från krav är en av de viktigaste upplevelserna för intervjupersonerna. De behöver inte boka tid, prestera något eller göra något särskilt vilket uppfattas som befriande. Tjejerna kan komma som de är, när de själva har ork och lust, och de känner sig alltid välkomna. Vill de pyssla kan de göra det. Vill de ta en kopp kaffe eller bara ligga på soffan kan de göra det. Kvinnorna beskriver att de känner sig lite som en familj. Det är mycket skratt men även allvar. Att personalen har egen erfarenhet är A och O och bidrar till

en öppenhet och en ömsesidig förståelse som enligt intervjupersonerna inte skulle vara möjlig med personal utan erfarenhet av beroende. Att personalen kan komma med råd och även hjälpa till med praktiska ting som är uppskattat. Att det endast är kvinnor på Qvinnqulan menar intervjupersonerna är skönt då det blir en annan stämning och att män lätt tar över när de är med. Qvinnqulan kan ses som ett andrum för kvinnorna, fritt från omgivningens krav.

6.3 Studiens begränsningar

Genom att det endast är kvinnorna som besöker Qvinnqulan som intervjuats utgår uppsatsen endast från ett aktörsperspektiv. Personal eller personer inom RFHL kommer inte till tals i undersökningen, ett så kallat observatörsperspektiv. Utifrån uppsatsens syfte upplevde jag inte det som relevant. De kvinnor som ville vara med i undersökningen påverkar urvalet genom att de är villiga att dela med sig av sina erfarenheter och de kan antas ha en positiv inställning till verksamheten och vill lyfta fram dem. De medlemmar som är mindre positiva till verksamheten besöker förmodligen inte Qvinnqulan och kan därmed inte antas delta vare sig i verksamheten eller i undersökningen. Detta faktum påverkar därmed utgången för resultatet. Det skulle vara intressant att höra vad det är i verksamheten som gör att kvinnor väljer att inte gå dit för att få ett jämförande perspektiv.

Jag avgränsade mig till två perspektiv i studien; det socialkonstruktivistiska perspektivet samt empowermentperspektivet som jag anser vara de mest lämpliga för att besvara uppsatsens frågeställningar. Att jag valde socialkonstruktivismen beror på att kvinnorna befinner sig i en inre förändringsprocess där även yttre påverkan är centralt, vilket detta perspektiv tydligt belyser. Det feministiska perspektivet upplevdes som en självklarhet då det är en central del i verksamheten, liksom empowerment då verksamheten bygger på en form av självhjälp. Med teoritriangulering höjs uppsatsens reliabilitet och validitet i studien. Då uppsatsen behandlar kvinnors upplevelser av att delta i Qvinnqulan hade ett upplevelseperspektiv som exempelvis existentialism även kunnat användas för att komplettera de valda teorierna. En risk finns dock att uppsatsen tappar fokus med för många teorier vilket har försökt att undvikas genom inte använda för många teorier (Larsson, 2005a, s 31).

6.4 Metoddiskussion

Kvinnorna har genom intervjuerna givit mig oerhört mycket och intressant material. Innan intervjuerna genomfördes hade jag en oro över att kvinnorna kanske inte ville berätta så mycket då det är känsliga ämnen som behandlas. Men kvinnorna var oerhört öppna och gav mig en glimt av hur de upplever sin värld. Således har denna kvalitativa metod varit passande för uppsatsens syfte. Denna har ansetts mest lämplig då kvinnorna fritt kunnat berätta om sina erfarenheter, upplevelser och tankar. För att få möjlighet att generalisera resultaten i studien hade ett större antal intervjuer varit önskvärt. Att göra en kvantitativ studie skulle öka generaliserbarheten men upplevs inte som fruktbart för uppsatsens syfte, då jag är ute efter beskrivningar och inte statistisk generaliserbarhet.

Jag valde att genomföra intervjuerna enskilt och inte i grupp. Detta för att jag inte var ute efter gruppens kollektiva upplevelser utan de enskilda medlemmarnas. En nackdel med enskilda intervjuer är att intervjuarens påverkan blir större och relationen mellan den intervjuade och intervjuaren blir viktigare. I gruppen skulle kvinnorna känna en trygghet och därmed kunna tänkas tala mer öppet. Detta var dock som tidigare nämnts inget problem då kvinnorna gav

rika beskrivningar av sina upplevelser. Det hade varit intressant om intervjupersonerna fått ta del av mina tolkningar och kommenterat dessa.

Vad gäller min egen förförståelse finns anledning att fundera om den har påverkat mig i framställandet av rapporten. Jag gick inte in i undersökningen helt förutsättningslöst då jag tidigare varit i kontakt med Kvinnoqulans och hade en viss uppfattning om hur de jobbade då jag vid ett tidigare tillfälle intervjuat personalen. Det kan ha styrt arbetet i en viss riktning även om jag hela tiden försökt ha ett kritiskt förhållningssätt.

6.4 Förslag till fortsatt forskning

Det vore intressant att intervjua kvinnorna mer ingående på djupet om deras identitet och förändringsprocess och att träffa de vid flera tillfällen under deras resa för att mer ingående skildra deras utveckling. Mycket forskning om kvinnor i missbruk görs utifrån ett genusperspektiv. Så är inte fallet när undersökningar görs om män med missbruk, vilket är något jag tycker är viktigt. Att till exempel undersöka män med missbruksproblematik och frågor om faderskap vore intressant.

REFERENSER

- Berger, P.L., & Luckman, T. (1979). *Kunskapssociologi. Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bergmark A., & Oscarsson, L. (1995). *Om behandlingsbegreppet inom alkoholvården*. (Särtrycksserien – Nr 23). Stockholm: Socialhögskolan, Institutionen för socialt arbete, Stockholms Universitet.
- Björk, N. (1996). *Under det rosa täcket*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Dalrymple, J., & Burke, B. (1995). *Anti-oppressive practice*. Buckingham: Open University Press.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2003). *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Gemzöe, L. (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda Förlag.
- Grufman Kalén, A. (2002). Könsperspektiv på missbruk. I T. Leissner & U-C. Hedin (Red.), *Att sitta i samma båt* (pp. 179-197). Stockholm: Stiftelsen Kvinnoforum och Bokförlaget Bjurner och Bruno AB.
- Hedin, U.-C., Herlitz, U., & Kuosmanen, J. (2006). *Exitprocesser och empowerment*. (Kriminalvårdens forskningskommitté nr 19). Norrköping: Kriminalvården.
- Hedin, U-C. (2002). Könsperspektiv på missbruk. I T. Leissner & U.-C. Hedin (Red.), *Uppbrott från missbruk – rekonstruktion och socialt stöd* (pp. 211-229). Stockholm: Stiftelsen Kvinnoforum och Bokförlaget Bjurner och Bruno AB.
- Helmersson Bergmark, K. (1995). *Anonyma Alkoholister i Sverige*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hirdman, Y. (2001). *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.
- Hutchison, E. (1999). *Dimensions of human behavior. Person and environment*. London: Pine Forge Press.
- Johansson, E., & Laanemets, L., & Svensson, K. (2000). *Narkotikamissbruk. Debatt, behandling och begrepp*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, K., & Wirbing, P. (1999). *Riskbruk och missbruk*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Karlsson, M. (1997). *Självhjälpsgrupper i Sverige – En introduktion*. (Sköndalsinstitutets skriftserie nr 9). Stockholm: Sköndalsinstitutets forskargrupp.
- Karlsson, M. (2000). *Delade erfarenheter. Om självhjälpsgrupper i Sverige*. (Sköndalsinstitutets skriftserie nr14). Stockholm: Sköndalsinstitutets forskningsavdelning.

Kaskutas, L.A. (1994). What Do Women Get Out of Self-Help? Their Reasons for Attending Women for Sobriety and Alcoholics Anonymous. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 11, (3), 185-195.

Kristiansen, A. (2000). Fri från narkotika. *Om kvinnor och män som har varit narkotikamissbrukare*. Vaxholm: Bokförlaget Bjurner och Bruno AB.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Laanemets, L. (2002). *Skapande av femininitet, om kvinnor i missbrukarbehandling*. Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet.

Lander, I. (2003). *Den flygande maran*. (Avhandlingsserie nr 11). Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet.

Larsson, S. (2005). Forskningsmetoder i socialt arbete. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Teori, metod och empiri* (pp. 19-37). Lund: Studentlitteratur.

Larsson, S. (2005). Forskningsmetoder i socialt arbete. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Kvalitativ metod – en introduktion* (pp. 91-128). Lund: Studentlitteratur.

Mattsson, T. (2002). *Kön och genus i samhället och i det sociala arbetet*. Lund: Samhällsvetenskapliga fakulteten, Lunds Universitet.

Patton, M.Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. London: Sage Publications.

Payne, M. (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Projekt Qvinnoqulan. (2006). Verksamhetsberättelse.

Ruth, J-E. (1991). Reliabilitets- och validitetsfrågan i kvantitativ respektive kvalitativ forskningstradition. I: *Gerontologia* 5 (4), 277-190.

Sahlin, I. (2002). Perspektiv på sociala problem. I A. Meeuwisse & H. Swärd (Red.), *Sociala problem som verklighetskonstruktioner* (pp. 109-129). Stockholm: Natur och Kultur.

Socialstyrelsen. (2007). *Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Svensson, B. (2005). Varför fortsätter män och kvinnor att använda narkotika? I M. Hilde (Red.), *Kön, behandling och kunskap: om olika vägar ut ur missbruk och social marginalisering*. Lund: Studentlitteratur.

Trulsson, K. (2002). Könsperspektiv på missbruk. I T. Leissner & U.-C. Hedin (Red.), *Manligt och kvinnligt missbruk* (pp. 70-94). Stockholm: Stiftelsen Kvinnoforum och Bokförlaget Bjurner och Bruno AB.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wenneberg, S.B. (2001). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber ekonomi.

Wetherell, M., & Maybin, J. (1998). Det ”distribuerade” jaget – ett konstruktionistiskt perspektiv. I R. Stevens (Red.), *Att förstå människor: Socialpsykologiska aspekter på jag, medvetande och identitet*. Lund: Studentlitteratur.

www.aa.se 2007-05-27

www.daa.nu 2007-05-02

www.kris.a.se 2007-05-08

www.rfhl.se/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=35 2007-04-11

www.stockholm.se/Extern/Templates/Page.aspx?id=84727 2007-05-08

Young, I.M. (2000). *Att kasta tjejkast: texter om feminism och rättvisa*. Stockholm: Atlas.

Zätterman, Y. (1993). *Utslagna kvinnor är också vanliga kvinnor*. Göteborg: Rondo.

BILAGA 1

INTERVJUGUIDE

TEMA 1: Mötet med Qvinnoqulan

- Hur kom du i kontakt med Qvinnoqulan?
- När började du gå till Qvinnoqulan?
- Hur ofta besöker du Qvinnoqulan?
- Vad gör du när du är på Qvinnoqulan?
- Hur skulle du beskriva Qvinnoqulan?

TEMA 2: Sociala relationer

- Vad anser du om att personalen på Qvinnoqulan själva har egen erfarenhet av beroende?
- Vad anser du om att Qvinnoqulan endast är öppen för kvinnor? Hur påverkar det dig?
- Tänker du att man blir annorlunda behandlad som missbrukare?

TEMA 3: Upplevelser

- Hur känns det att umgås med kvinnor som har liknande erfarenheter som du själv?
- Kan du berätta om vad det betyder för dig att gå till Qvinnoqulan?
- Finns det något som har förändrats i ditt liv sedan du började gå till Qvinnoqulan?

TEMA 4: Framtiden

- Hur ser du på framtiden? Är Qvinnoqulan en del av framtiden?
- Önskar någon förändring av verksamheten?

Finns det något du vill tillägga?

BILAGA 2

Stockholm 070404

Hej!

Jag heter Catrin Andersson och läser sista termin på Socionomlinjen på Socialhögskolan i Stockholm. Jag skriver nu på min C-uppsats som är examensarbete för utbildningen. Uppsatsen handlar om kvinnor och missbruk. Syftet är att ta reda på vilka tankar och erfarenheter medlemmarna har kring hur det är att delta i Qvinnoqulan och på vilket sätt Qvinnoqulan kan vara ett stöd i processen att leva i fortsatt drogfrihet.

Uppsatsen är indelad i fyra teman. Det första temat kommer att ta upp frågor om hur livet såg ut innan kontakten med Qvinnoqulan började. Det andra temat handlar om mötet med Qvinnoqulan och betydelsen av att gå dit. Det tredje temat kommer att handla om hur det är att umgås med kvinnor med liknande erfarenheter och om förändring. Det sista temat kommer ta upp några frågor om framtiden. Jag vill poängtera att det inte finns några svar som är rätt eller fel. Jag är intresserad av att höra Dina personliga upplevelser, din historia och det som är viktigt just för dig.

För att få svar på frågorna planerar jag att göra enskilda intervjuer. De kommer att ta ca 60 minuter och spelas in på band. Att jag spelar in intervjuerna beror på att jag måste kunna lyssna på dem när jag senare ska skriva uppsatsen. Givetvis kommer Du att vara anonym och när uppsatsen är klar kommer banden att förstöras.

Jag skulle vara väldigt tacksam för Din hjälp med uppsatsen! Är Du intresserad av att vara med får du gärna kontakta mig på telefonnummer xxx eller rxxx. Det går också bra att kontakta mig via mail: catrin_andersson19@hotmail.com Intervjuerna ska helst genomföras under vecka 15-17. Om du vill ha frågorna innan intervjutillfället går det bra.

Vänliga hälsningar

Catrin Andersson